

van wirskaante

tijdschrift van heemkundering 'amalia van solms', baarle-hertog-nassau

AMALIA
HEEFT
1000
LEDEN

van wirskaante

Driemaandelijks tijdschrift
Heemkundekring 'Amalia van Solms'
Baarle-Hertog-Nassau

Redactie: André Moors, Piet van der Flaes, Antoon van Tuijl,
Herman Janssen en Peter Tuytelaars.

23e jaargang nr. 4

1 december 2008

Inhoud

Voorwoord	A. Jacobs	202
Aan de praot mee..... Freddy Govaerts (35)	A. Moors	204
Archeologie in Zondereigen (6)	H. Janssen	224
Baaijenshof (3)	J. Seegers	232
Van zedig zwemmen en 'ne valkuil voor pa	F. Willemsen	241
Dodendraad heropgericht!	H. Janssen	244
Springlevend maar lam!	E. Verbiest	247
Venkel (aflevering 9)	J. Meeuwsen	254
Merkwaardigheden (55)	A. van Tuijl	256
In Memoriam		260
Riet Peters-van Tilborg is ons 1000e lid!	A. Moors	261
Nieuwe leden	A. Moors	269
Arme Amalia (62)	A. van Tuijl	271
André Moors onderscheiden	A. van Tuijl	272

Voorwoord

In de afgelopen maanden heeft Amalia verschillende activiteiten georganiseerd. Een van deze activiteiten was de openstelling van het oude huisje/winkeltje van Stiena van Ginhoven. De belangstelling hiervoor was geweldig en natuurlijk hebben wij getracht nieuwe leden te werven. Wij kwamen steeds dichterbij de buurt van toch wel een bijzondere mijlpaal in het verenigingsleven van Baarle, namelijk 1000 leden. Op de tweede openstelling konden wij met trots ons 1000ste lid inschrijven.

Riet Peters-van Tilborg uit Baarle-Nassau viel deze eer te beurt.

Tijdens een feestelijke bijeenkomst op 22 oktober jl. hebben wij haar welkom geheten in onze vereniging. Ook onze secretaris werd op deze avond duidelijk in de bloementjes gezet voor zijn vele werk voor onze vereniging. Verderop vindt u hiervan een verslag.

Als bijlage bij deze Van Wirskaante treft U de activiteitenkalender voor volgend jaar aan. De activiteitencommissie is er wederom in geslaagd u een gevarieerd programma aan te bieden. Voor elk wat wils en mocht u nog suggesties hebben, dan zijn deze altijd welkom. Volgens traditie beginnen wij met de nieuwjaarsreceptie en staan de heemreis en de lokale heemdag prominent op de kalender. Wij rekenen door deze waaier van activiteiten op een goede belangstelling van onze leden.

Door de groei van ons ledenaantal krijgt Amalia steeds meer spullen aangeboden. Gebruiksvoorwerpen maar ook documenten. Deze nemen steeds meer plaats in onze bibliotheek in beslag.

Omdat onze Bidoc uit zijn jasje groeit, zijn wij op zoek gegaan naar alternatieven. Alternatieven die meer mogelijkheden moeten bieden om de bibliotheek verder uit te bouwen en beter toegankelijk te maken voor onze leden en andere belangstellenden.

Conform een eerder genomen principebesluit zullen wij vanaf volgend jaar stoppen met het organiseren van grootschalige tentoonstellingen. Hierdoor komt onze benedenzaal vrij voor inrichting als bibliotheek. Met deze verhuizing gaan we begin volgend jaar van start. Door deze verhuizing maken wij boven extra ruimte vrij voor de documentatie en spullen van onze werkgroepen. Aan zo'n ruimte hebben de werkgroepen duidelijk behoefte. Door deze ontwikkelingen zullen onze toekomstige tentoonstellingen kleinschaliger van opzet zijn. Misschien dat samenwerking met derden ons op het gebied van tentoonstellingen mogelijkheden zou kunnen bieden.

Als hierover op enig moment duidelijkheid ontstaat, zullen wij u uiteraard informeren.

Vele van onze leden bezoeken onze website. Via de website kunt u veel informatie over onze vereniging raadplegen. Met

HEEMKUNDE-KRING
MALIA VAN SOLM

Ons 1000e lid naast de trotse voorzitter

onze digitale nieuwsbrief informeren wij bijna wekelijks onze leden over de laatste ontwikkelingen binnen onze vereniging. Vele leden worden al op deze wijze geïnformeerd. Wij krijgen regelmatig signalen dat die leden daar erg tevreden over te zijn. Maar wij zijn er van overtuigd dat er nog meer leden zijn die een e-mailadres hebben.

Daarom, zit u nog niet in ons mailbestand, geeft uw e-mailadres dan a.u.b. door aan onze secretaris André Moors. Zijn e-mailadres is amoores@planet.nl. U kunt er van verzekerd zijn dat uw mailadres niet aan

derden wordt doorgegeven. Onze secretaris rekt op u.

Bij gelegenheid van het bereiken van de mijlpaal van duizend leden en de onderscheiding die onze secretaris André Moors kreeg, wilden we Van Wirskaante graag 'wat extra's geven.' Onze sponsor Joep de Jong van de Koninklijke Drukkerij Em. de Jong bood ons de mogelijkheid om deze Van Wirskaante volledig in kleur uit te brengen.

Bedankt Joep!

Ad Jacobs, uw voorzitter

Aon de praot mee..... Freddy Govaerts (35)

“Papa was een dood goede mens. Hij werkte werkelijk dag en nacht”

André Moors

Freddy Govaerts, zoon van 'den jonge dokter' Govaerts

Wie is Freddy Govaerts

Freddy is de zoon van dokter Jos Govaerts. Veel oudere Baarlenaren zullen zich dokter Jos Govaerts ongetwijfeld nog heel goed kunnen herinneren. Jos, de zeer aimabele, hardwerkende huisarts, oefende zijn dokterspraktijk vanaf 1923 tot 1964 uit in de grote villa, gelegen naast Den Bonten Os in de Pastoor de Katerstraat.

Maar er zijn ongetwijfeld ook nog een aantal Baarlenaren die vóór die tijd patiënt waren

bij de vader van dokter Jos Govaerts. Want ook de opa van Freddy, Adrien Govaerts, was een zeer gekend en enorm gewaardeerd huisarts in Baarle. Adrien oefende zijn praktijk uit van 1882 tot 1923 in het prachtige huis schuin tegenover de Broeders de la Salle in de Pastoor de Katerstraat. In de volksmond werd Adrien 'den ouwe dokter' genoemd. En inderdaad, Jos noemde men in Baol heel toepasselijk 'den jonge dokter'.

Het bijzondere aan dit artikel in de reeks 'Aon de praot mee.....' is, dat deze keer de geïnterviewde weinig over zich zelf en zijn eigen levenservaringen praat. Maar des te meer vertelt hij met verve en trots over zijn vader en opa. Dat waarderen wij heel erg.

Freddy Govaerts in 1958

Omdat Freddy's broers en zus zijn overleden, is hij nog de enige uit het gezin van dokter Jos die nog iets over de familie Govaerts kan vertellen.

Als Heemkundekring zijn wij, dat begrijpt u, erg geïnteresseerd in het fantastische werk en de moeilijke omstandigheden waaronder vader Jos en opa Adrien hun dokterspraktijk uitoefenden.

Wij weten zeker dat dit ook geldt voor de inwoners van Baarle en de omliggende dorpen.

Freddy woont al weer heel veel jaren in Oud-Turnhout. Hij spreekt dan ook een dialect uit die plaats. Omdat ik dat dialect uiteraard niet ken, is het voor mij lastig is om dat op papier te zetten. Daarom doe ik dat deze aflevering niet.

Freddy Govaerts werd in Baarle-Hertog geboren op 5 februari 1927. Over een paar maanden wordt Freddy dus 82 jaar. Hij trouwde op 10 augustus 1961 met Elly Broeckx, afkomstig uit Turnhout. Elly is zeven jaar jonger dan Freddy. Uit hun huwelijk werden drie zonen geboren. De oudste, Philip, is 46. Dan komt Paul die 45 jaar is. De jongste is Michel. Hij is nu 43. Twee van de drie zonen, Philip en Paul, zijn ongehuwd. Michel is getrouwd en heeft een tweeling van 13 jaar.

Freddy's zoon Paul in 1975 met zijn opa Jos. Paul is tegenwoordig dokter in Antwerpen en zet zo de familietraditie voort

Freddy is nog steeds werkzaam in het bedrijf dat door hem is opgericht. Het is gevestigd op de industriezone Olen-Geel. Er worden aan de grootindustrie elektromotoren verkocht en men verricht er herstelwerkzaamheden voor die motoren. Het bedrijf is inmiddels door zijn zoon Michel, die ingenieur is, overgenomen.

Zoon Philip is tandarts. Paul is professor-dokter in de geneeskunde in Antwerpen.

Freddy leerde zijn vrouw destijds kennen in het Klokkenstratje in Baol, bij wie anders dan in het café van 'Madammeke Bus'.

Freddy: "Elly was daar met haar vriendin Bertha Joosen, de zuster van Harrie Joosen. Ze zaten er aan een tafeltje. Ik kwam daar binnen met ene van Baol, Staf van der Flaas. Wij gingen direct naar de toog. Elly vroeg toen meteen aan Bertha Joosen, wie is dat?

Jos Govaerts met zijn zusje Germaine in 1906

Tot slot van deze inleiding nog enkele genealogische gegevens van de familie Govaerts.

Opa Adrien Govaerts (den ouwe dokter) werd geboren op 16 januari 1862 in Poppel België. De vader van Adrien was in Poppel officier van de douane. Adrien overleed in Baarle-Hertog toen hij 87 jaar was, op 15 april 1949. Hij was getrouwd met Louise de Meij. Zij werd in Antwerpen geboren in 1865 en overleed in Baarle-Hertog in 1964. In het gezin van opa en oma waren vijf kinderen: Jos (de jonge dokter), Germaine, Adrienne, Raymond, Louise (zij is de moeder van ons bestuurslid Ineke van Strijp-van der Bok) en Cecile. Alle kinderen zijn inmiddels overleden, behalve Cecile. Cecile is nu 95 en woont in de Pastoor de Katerstraat op de eerste verdieping van het appartement van Annie van Hilst.

Die zei toen, dat is 'Fred van den dokter'. Even later kwam ze bij ons aan de toog een pintje bestellen en begon meteen te praten. Die avond heb ik met haar afgesproken. Ik nam ze al heel rap mee naar huis. Mijn vader en moeder waren gek van haar. Na zes maanden wilden wij trouwen, maar dat zagen mijn papa en mama absoluut niet zitten. Volgens hun zouden ze in Baol zeggen, ze moeten trouwen. Toen hebben wij maar gewacht en zijn na tien maanden verkering getrouwd. Huub Gulickx heeft ons getrouwd. Huub was al mijn vriend toen ik studeerde voor technisch ingenieur in Gent. Maar ook al daarvoor. Heel fijn is dat hij ook onze Michel heeft getrouwd en zijn kinderen heeft gedoopt."

Jos tijdens zijn studietijd in Utrecht tijdens W.O. I

De kinderen van 'den ouwe dokter' Govaerts: Adrienne, Germaine, Louise (moeder van ons bestuurslid Ineke van Strijp-van der Bok), Jas (den jonge dokter), en Raymond. De foto is gemaakt in 1909

Jos Govaerts, de vader van Freddy, werd geboren op 20 augustus 1897 in Baarle-Hertog en overleed in Baarle-Hertog op 77-jarige leeftijd op 8 september 1974. Gedurende zijn leven was Jos getrouwd met Margritte van Hilst, geboren in Herentals op 26 januari 1900. Zij overleed in Baarle-Nassau op 13 december 1989.

Jos en zijn vrouw Margritte kregen vijf kinderen: André, Rita, Freddy, Pierre en Willy. Alle kinderen zijn inmiddels overleden, behalve Freddy.

Jos volgde zijn universitaire studie voor arts in Leuven. Tijdens de 1e Wereldoorlog gebeurde dat noodgedwongen tijdelijk (gedurende twee jaren) in Utrecht.

Typering van het gezin waarin Freddy opgroeide

Freddy: "Vanaf het moment dat wij tien jaar oud waren, gingen wij op internaat. Ik zat bij de Jezuïeten in Turnhout. Om de zes weken kwamen wij thuis. Vanaf het moment dat de oorlog uitbrak, ging ik daar niet meer naar toe. Er werd namelijk bij de Jezuïeten geen les meer gegeven.

Ik kreeg daarna in Baol korte tijd les van pater Koks. Alléén van Bels Baol waren er die verder studeerden. Van Hollands Baol niks. Pater Koks gaf aan een man of tien les in een ruimte van sigarenfabriek De Lelie in de Leliestraat. Na een tijdje gingen we weer naar school in Hoogstraten. Intern wel te verstaan. Ik zat er samen met Michielsens van Loveren en met Joost en Huub Gulickx.

Trouwfoto van dokter Jos Govaerts met Margritte van Hilst (bruidspaar links). Bruidspaar rechts is Emiel van Houte en Mimie van Hilst. Links vooraan zit 'den auwe dokter' Adrien Govaerts

Paul Schuermans, de zoon van de Belze gemeentesecretaris, was er denk ik ook.

Maar terug naar jouw vraag over ons gezin. Mijn papa was niet streng. Die had het zó druk, dat hij zich met ons niet kon bezighouden. Bij ons in huis waren twee dienststers en werkman Jos Vriens uit de Pastoor de Katerstraat. Jos deed werkelijk alles. Deed de tuin en weet ik allemaal niet wat meer.

Ons mama was niet zo gemakkelijk. Ook niet ten opzichte van de dienststers. Als ze iets moest hebben van de dienststers of als bijvoorbeeld een mes op tafel niet goed lag, trok ze aan een belletje en moest een van de dienststers komen.

Ik kon het heel goed met mijn papa vinden. Ik trok veel met hem op en ik was ook vaak bij opa Adrien. De Govaertsen waren, om zo te zeggen, simpeler. Moeders kant was deftiger. Moeder was ook altijd op en top gekleed. De andere kinderen hingen veel meer aan mijn moeder. Dat is altijd zo geweest en ook altijd zo gebleven.

Papa maakte absoluut geen verschil tussen de kinderen. Ze waren hem allemaal even lief. Hij ging nooit, nooit op vakantie. Mama ging ieder jaar met de andere kinderen vakantie vieren. Ze gingen dan meestal naar het stadje Durbuy, in de Ardennen. Ik bleef dan thuis bij mijn papa.

In de oorlog, vlak voor de bevrijding, is de achterkant van ons huis helemaal plat geschoten. Mijn mama en de andere kinderen zijn toen naar familie in Antwerpen

gegaan. Maar ik bleef weer thuis bij mijn papa. Ja, ik was vaders kindje. Dat is altijd zo gebleven.”

Vader Jos werkte dag en nacht

Freddy kan het niet nalaten nog eens te benadrukken dat zijn vader dag en nacht voor de patiënten in de weer was.

“Papa was een dood goede mens. Hij werkte werkelijk dag en nacht. Was niet alleen dokter in Baol, maar ook voor de omliggende dorpen. Hij kwam ook regelmatig tussenbeide voor het beslechten van familiedrama’s.

Papa deed ook alle bevallingen. En dan niet alleen in Baol, maar ook in Ulicoten, Castelré, Alphen, Chaam, enzovoort. Die bevallingen duurden vroeger dikwijls heel lang.

Als ik thuis was tijdens vakanties ben ik nog al eens met hem mee gereden. Praten deden we dan niet veel, maar we verstonden elkaar heel goed. Hij bezocht altijd in de middaguren zijn patiënten. Hij had een vaste middag voor Baol, Alphen, Chaam. Aan het einde van het bezoek bij de patiënt schreef hij alles op en zei dan tegen de mensen dat hij zalfjes en poedertjes klaar zou maken. Dezelfde avond deed hij dat met de doktersassistente. Spreekuur hield hij iedere dag, voor de middag. Rond het huis stond het dan vol met fietsen.

Als we ’s avonds aan tafel zaten om te eten, was hij met zijn gedachten bij ernstig zieke mensen. Zodra hij klaar was met eten, vloog hij daar weer naar toe.

Om zo weinig mogelijk tijd te verliezen, kwam kapper Toon de Rooy uit de Nieuwstraat hem thuis altijd knippen.

In de eerste jaren van zijn dokterspraktijk waren er in Baarle slechts tien mensen die telefoon hadden. De mensen die geen telefoon hadden, moesten dan naar het doktershuis voor hulp. Als zo iemand midden in de nacht bij de praktijk aanbelde, kwam mijn papa bij mij in de slaapkamer. Ik sliep namelijk aan de voorkant van het huis. Hij opende dan het raam en riep dan altijd: ‘Wa wast?’

Dikwijls kleepte hij zich dan rap aan en was weer naar de patiënt. Dat gebeurde dikwijls meerdere keren per nacht. Moeder kon daardoor ook niet meer slapen.”

Huilen

“Papa had, om op bezoek te gaan bij zijn patiënten, een auto en een motor. In de achterbak van de auto lagen altijd een schop en een mat klaar, om uit de modder te komen. Ook werd er dikwijls een paard of een auto ingezet om de auto los te trekken. Naar Zondereigen ging hij met de motor. Die weg was toen namelijk nog een karspoor. Op een nacht is hij met zijn motor, toen het heel slecht weer was, pardoes de sloot in gereden. De hele nacht zat hij vast. Hij heeft mij verteld dat hij toen, voorover liggend op zijn stuur, een tijdje heeft liggen huilen. Uiteindelijk is hij naar een boer in de buurt gegaan. Die is toen gekomen en heeft de motor met zijn paard uit de sloot getrokken.”

Medicijnen maken

“Voor de oorlog kwamen de medicijnen onder andere van de firma Lamers uit Meppel. Ze kwamen in rieten manden met de trein in Baol in de Stationsstraat aan. Met de stootkar van Joop de Grauw werden de medicijnen naar ons huis gebracht. Via de zijingang van de praktijkruimte werden de medicijnen opgeslagen in de kelder. De vergiften en narcotica natuurlijk achter slot en grendel. De flesjes werden gespoeld en voorzien van een etiket waar de inhoud op stond. Daar omheen kwam een bruin papiertje met de naam van de betreffende patiënt. Poeders werden in zogenaamde cachetten (eetbaar papier) gedaan. Dat gebeurde heel vernuftig met behulp van een aluminium doos waarvan het deksel scharnierde. In de bodem van die doos zaten ongeveer twintig ronde gaatjes. In die ronde gaatjes pasten precies de onderkant van de cachetten. In de onderkant van het deksel zaten dezelfde twintig gaatjes en daar

zaten de bovenkanten van de cachetten in. Er werd poeder op de bodem van de doos gestrooid en die werd met een schraper glad gestreken. Het overtollige poeder werd er af gehaald. Dan ging het deksel dicht en zaten de poeders in de cachetten.

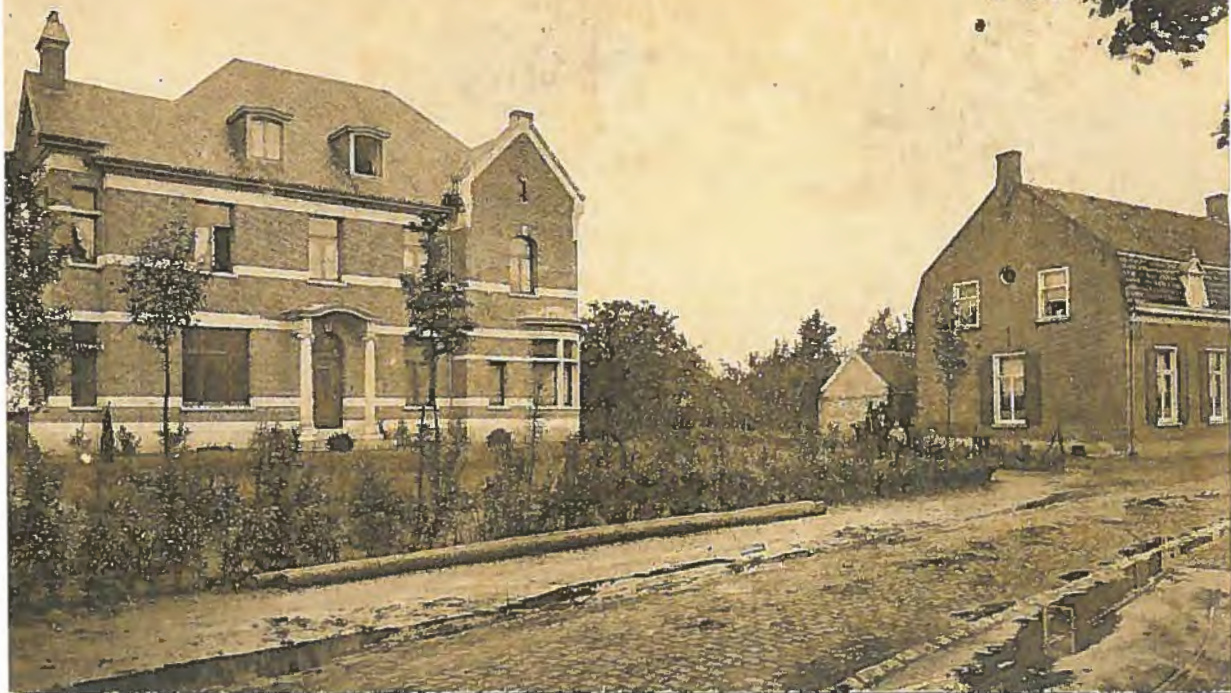
Poeders werden ook vaak verpakt in gevouwen papiertjes. Ik heb dat ook heel veel moeten doen. Als wij 's avonds aan tafel zaten te niksen, waar vader absoluut niet tegen kon en vader zag dat, dan bracht hij de poeder die in een mortier (vijzel) zat en de nodige papiertjes en konden we aan de slag.

Elke week kwamen er om acht uur 's morgens bij ons thuis in de Katerstraat drie voermannen om de medicijnen voor de patiënten in de omliggende dorpen op te halen. Die werden dan naar de cafés in de omliggende dorpen gebracht zodat de patiënten niet naar Baol hoefden te komen.”

Lintwormen verwijderen, tanden trekken enz.

Ook die jeugdherinneringen komen, pratend met Freddy helder boven. Lintwormen werden op een afgesproken datum bij meerdere patiënten verwijderd.

“Als je een lintworm had, vermagerde je sterk. Lintwormen konden wel vijf tot zeven meter lang en wel bijna een cm dik zijn. Ze zagen er geribbeld uit. Papa verwijderde die via het achterste van de patiënt. Maar eerst kreeg die een paar dagen van te voren speciale medicijnen. Papa trok die lintworm heel voorzichtig uit het achterste. Hij mocht namelijk niet afbreken. Alle op die dag verwijderde lintwormen werd in een soort pannetje gelegd. Met handschoenen aan moest ik die bij ons achter in de tuin op een zandpad lang uitleggen, met petroleum overgieten en verbranden.

*De toenmalige woning en praktijkruimte van dokter Jos Govaerts in 1920, naast Den Bonten Os.
In 1942 brandde het pand volledig af*

Amandelen verwijderde papa ook. Hij deed dat in die tijd samen met zijn schoonbroer die chirurg was in Antwerpen. Hij kwam speciaal daarvoor één keer per jaar naar Baarle. Ik zie de bolletjes nog in een bakje liggen. Ze werden bij ons thuis in de tuin in een kuil begraven.

Papa was weliswaar geen tandarts, maar hij trok vrijwel dagelijks tanden. Ik moest hem dan als jongeling daarbij helpen. Ik stond dan achter een gewone stoel waarop iemand zat bij wie een tand getrokken moest worden en hield dan het hoofd vast. Ja, ik heb er heel wat vastgehouden! Ik vond trouwens dat boeren altijd van die grote tanden hadden!

Julia Loots is heel veel jaren in Baol actief geweest als baker en Liza Kooyen was kraamverzorgster. Te vroeg geboren baby's

werden, nadat papa geholpen had bij de bevalling, door hem zelf met de auto naar het ziekenhuis in Breda, Tilburg of Turnhout gebracht. De baby's lagen dan in een rieten mandje. Ze werden dan extra verwarmd door ze in een wollen dekentje te wikkelen en door de warmte van een aarden jeneverkruikje, dat gevuld was met heet water."

Sociale tarieven

Een keer per jaar werden volgens Freddy de rekeningen geschreven en daar waar het nodig was, naar beneden afgerond.

Vader was volgens Freddy in de tarieven die hij voor zijn patiënten hanteerde, heel erg sociaal.

"Mensen die het niet konden, hoefden ook niets te betalen. Kregen dan alle

Op dezelfde plaats werd in 1943 de nieuwe woning en praktijkruimte gebouwd

medicamenten voor niks. Het was trouwens maar goed dat opa en oma aan moeders kant veel geld hadden. Ze bouwden voor al hun kinderen een groot huis. Vanaf het moment echter dat het ziekenfonds in Holland kwam, kreeg papa voortaan, meen ik, elf gulden per patiënt per jaar. Nog later kwam ook in België de ziekenkas. Vanaf toen verdiende hij wat meer aan de uitoefening van zijn beroep.

Toen papa later de praktijk van mijn grootvader overnam, nam hij ook een paar grote boeken over waarin op alfabetische volgorde alle medische gegevens stonden van de patiënten. Papa is altijd door blijven gaan met het vermelden van patiëntengegevens in die boeken. Jammer genoeg weet ik niet waar die prachtige boeken zijn gebleven.”

Huis brandt af

Tijdens de oorlog, in 1942, brandt het ouderlijk huis aan de Pastoor de Katerstraat tot de grond toe af.

Freddy: “Ik was op dat moment in Hoogstraten op school. Een dag later had ik vakantie, kwam toen thuis en zag de puinhoop. Een enorme bliksemschicht was aan de zijkant van het huis ingeslagen, op de plek waar de diensters sliepen, aan de kant van ‘Den Bonten Os’. Meteen stond alles in vuur en vlam. Die twee meisjes zijn toen langs de voorkant naar beneden gesprongen en vielen in een deken die door de brandweer werd opgehouden. De deken scheurde af. Bij het naar beneden springen schaafden ze nog met hun rug en hun achterste langs de dorpels. Onmiddellijk werden ze naar

Dokter Jos Govaerts neemt in 1964 afscheid als huisarts. Zoon André toont het schilderij dat zijn vader cadeau heeft gekregen van de bevolking

het ziekenhuis gebracht. Gelukkig vielen de verwondingen achteraf toch mee. De brandweer van Bels en Hollands Baol is toen trouwens nog ruzie aan het maken geweest. De Hollanders waren het eerst bij het huis. Maar die wilden niet beginnen met spuiten vooraleer de Belgische brandweer er was en hun toelating gaven. Dat ging natuurlijk over centen, zoals je begrijpt.

Papa heeft na de brand een tijd de praktijk gedaan in het huis van mijn grootvader, verderop in de Pastoor de Katerstraat. Een goed jaar later kon hij weer terug naar het nieuw gebouwde huis, op dezelfde plek als waar het afgebrande huis stond.

Wist jij trouwens dat heel veel bommen en granaten die in Baol in de oorlog gevallen waren en niet waren afgegaan, bij ons in de voortuin in een diep gat begraven zijn? Ik denk dat ze daar later wel allemaal zijn weggehaald. Cor van der Bok is daar toen ook nog mee bezig geweest.”

Dokter Jos Govaerts zoals velen in Baarle hem gekend hebben

Overlijden van dokter Jos Govaerts

Nadat zijn vader stopt met werken, heeft hij volgens Freddy toch nog wel kunnen genieten van het leven. Vanaf dat moment was hij vooral in zijn tuin te vinden. Hij was altijd met zijn plantjes bezig. Hij hield zich vooral bezig met enten. “Hij is een keer of vier, vijf met mama op vakantie geweest. Maar hij gaf er niks om. Hij was het liefste gewoon thuis.”

Na een ziekbed van een paar maanden overlijdt dokter Jos Govaerts op 8 september 1974. Er werd toen in *Ons Weekblad*, zo blijkt uit ons verenigingsarchief, een ‘In Memoriam’ gepubliceerd. Enkele citaten hieruit typeren de geliefde dokter:

“Er ging een schok door Baarle’s gelederen, zowel in Hertog als in Nassau, toen jongstleden zondag de droeve mare door onze beide dorpen ging dat nu was komen vaststaan wat reeds langer was gevreesd: dat ons aller goede Dokter Govaerts van het tijdelijke naar het eeuwige was overgegaan. Meer dan duidelijk is geworden waarom en hoezeer hij als Mens en huisarts, zowel dus van de medische als van de puur menselijke kant door brede lagen van de bevolking en zijn patiënten zózeer werd geëerd en bemind. Hij was een edel Mens van top tot teen, zowel in zijn gewone doen en laten alswel in de uitoefening van zijn medische praktijk.”

Ervaringen van doktersassistentes

Dokter Jos Govaerts heeft vijf assistentes gehad. Achtereenvolgens Liza van Beek, Mieke Vaal, Emmy Cornelis, Mieke (Ria) Dirven en Marianne Sonnemans.

Marianne van Beers-Sonnemans werkte het kortst bij dokter Govaerts. Ongeveer anderhalf jaar, tot het moment waarop hij

in 1964 stopte. Desgevraagd is Marianne nog altijd erg lovend over dokter Govaerts:

“Hij was een heel leuke, ontzettend lieve man. Een warme man, zag er altijd erg verzorgd uit. Ik vond hem geweldig. Het was net of ik bij mijn opa werkte. Zo voelde dat aan. Hij was altijd in de weer voor zijn patiënten. Vlak voordat hij stopte, heeft hij nog een paar weken avondsprekuren gehouden. Het was er toen ontzettend druk. Het leek wel of iedereen nog even langs wilden komen,” aldus Marianne.

Mieke (Ria) Dirven werkte begin 50-jaren als doktersassistente bij ‘den jonge dokter’. Zij beschrijft hem als integer en toegewijd. Hij was, zoals men dat noemt, ‘apothekhoudend huisarts’ en werkte volgens Mieke aanvankelijk voor patiënten uit Baarle, Zondereigen, Castelré, Ulicoten, Weelde Statie, Merksplas, Alphen en Riel en Chaam. Hij maakte erg lange dagen en ook nachten. Ook op 2e Kerstdag, 2e Paasdag, 2e Pinksterdag werkte Govaerts, samen met zijn assistente. Toen de dokter vijfentwintig jaar huisarts was, kreeg hij een cadeau van de bevolking. Volgens Mieke wilde hij eigenlijk helemaal geen cadeau. Maar uiteindelijk stemde hij in met een röntgenapparaat voor zijn praktijk.

Toen Govaerts zijn dokterspraktijk uitoefende, was er geen tijd voor hobby’s of nevenactiviteiten. Hij was toen wel lid van de Kerkfabriek en het Armbestuur.

Mieke: “Hij leefde zeer sober en serieus. Af en toe rookte hij een sigaartje. Elke dag las hij de Franstalige krant ‘Libre Belgique’. In de ziekenhuizen van Turnhout, Tilburg en Breda stond hij bekend als een prima diagnosticus. Spreekuren hield hij van negen tot twaalf uur. Meestal liep dat uit tot één of twee uur. Om negen uur ’s morgens zat de wachtruimte al vol en dikwijls stonden er

*Potjes en flesjes,
afkomstig uit
de apotheek
van dokter Jos
Govaerts*

*Weegschaal-
gewichtjes van
dokter Jos*

Verlostang van dokter Jos

Weegschaal van dokter Jos

1953: Assistente Mieke Dirven toont in de apotheek van de praktijk aan dokter Govaerts een reageerbuisje van een urineonderzoek

dan ook al mensen te wachten in de gang van de praktijk. Hij deed ook veel meer dan de huisartsen van tegenwoordig. Zo herstelde hij botbreuken, verwijderde cysten, trok tanden, hechtte wonden, deed kleine ingrepen en bevallingen. In de middag ging hij bij patiënten op visite. 's Avonds ontving hij nog patiënten op afspraak.

Van 's avonds zeven tot half negen maakten wij als doktersassistentes onder zijn leiding de medicijnen. We maakten in de apotheek

zalfjes, poeders, ouwets en vulden flesjes met drankjes. Ook controleerden we urine op suiker en eiwitten en onderzochten we het bloedbezinksel. Dokter Govaerts zelf prikte altijd bij de mensen.

De gemaakte medicijnen werden door iemand uit de omliggende dorpen opgehaald. Inwoners van Castelré hadden in die tijd nog geen telefoon. Die kwamen dan in het café van Snoeijts met de vraag: wil je eens bellen met de dokter want ik heb die of die

medicijnen nodig. Als de medicijnen klaar waren, haalden de mensen die in het café van Snoeijts weer op. In de medicijnenkelder stond een grote voorraad medicijnen.

Vertegenwoordigers van onder andere Organon en Philips Duphar, die medicijnen leverden, liet hij gerust wachten. Soms wel een paar uur. Zijn patiënten gingen immers altijd voor.

De door patiënten mee teruggebrachte flesjes werden gespoeld door Jan Voeten uit de Molenbaan. Ook ruimde hij de legen flessen en potten op. Gebruikte verbanden werden door hem verbrand.

Stan Grooten, iedereen in Baarle kende hem in die tijd, kwam twee à drie keer per jaar en zeker met Nieuwjaar, naar dokter Govaerts. Hij had vrijwel nooit iets nodig, maar wilde dan persé de dokter een hand geven. En tegen iedereen die het maar horen wilde, riep Stan dan luidkeels, deels in het Nederlands en deels in het Frans: "Den dokter is menne grotste vriend!" En Govaerts was dan altijd héél aardig tegen hem. Ondanks de drukte nam hij even tijd voor Stan."

Mieke: "Als Govaerts 's avonds klaar was met zijn patiënten, kwam hij altijd naar de apotheek. Daar werkte hij dan zijn administratie bij.

In die tijd kon hij na acht uur 's avonds tot acht uur 's morgens geen telefoon ontvangen, want dan was de telefooncentrale

Dr. J. GOVAERTS
ARTS

BAARLE ~~RESEAU~~

Heerly feli.

195

Sp. h. n.º 141122.

Heer Heer Baay.

Bezoekroute weg.

Weelde stant.

DEBET AAN Dr. J. GOVAERTS, ARTS

ZEGEL F

0 10

VOOR GENEESKUNDIGE HULP EN

GELEVERDE GENEESMIDDELEN IN HET ^{1 STE} 2 DE

HALFJAAR 19 *49* *vol van*
diëet lode

F

honderd vijftig frank

pep.

9/2-50

22420

*Rouwfoto van den ouwe dokter Adrien Govaerts
en Louise de Meij*

in het gemeentehuis van Baarle-Hertog
gesloten.

Daarom kwamen 's avonds en 's nachts
zoveel mensen bij hem aan de deur. Met
grote regelmaat moest hij, dikwijls midden
in de nacht, wel twee of drie keer het bed
uit om zieke mensen te gaan bezoeken.

Vermeldenswaard is ook dat hij één keer
per jaar naar Zondereigen ging. Daar
deed hij onderzoek bij de schoolkinderen
van Zondereigen. Ik ging dan ook mee en
woog de kinderen, mat de lengte en keek
in de oren. Dokter Govaerts deed dan het
verdere onderzoek.

Particuliere patiënten betaalden één keer
per jaar. Dat gebeurde vooral op 'verloren
maandag', de eerste maandag van de maand
januari. De mensen kwamen dan naar de

praktijk om af te rekenen. In de apotheek
werd dan snel de rekening opgemaakt.
Hij vond het echter heel vervelend als de
rekening hoger was dan honderd gulden. Meer
dan eens verlaagde hij dan het te betalen
bedrag. Als mensen nog niet betaald hadden,
stuurde hij nooit een aanmaning."

Mieke kan zich desgevraagd nog goed
herinneren hoe groot haar salaris was. Niet
bijster veel, zo blijkt.

"De eerste jaren kreeg ik vijftig gulden per
maand betaald, het laatste jaar zestig. Maar
veel belangrijker is, ik heb altijd met enorm
veel plezier voor hem gewerkt. Hij was een
uniek man, een soort vaderfiguur. Iemand
waar je van hield," aldus Mieke.

*Cecile Govaerts (zus van dokter Jos) met haar
moeder Louise de Meij in 1920*

De herinneringen aan opa Adrien

Zoals eerder vermeld, opa Adrien was huisarts van 1882 tot 1923. Zijn patiënten woonden in Baarle, Ulicoten, Meerle, Zondereigen, Merksplas, Ravels, Weelde-Grens, Weelde-Dorp, Poppel, Chaam, Alphen, Riel en Goirle. Een enorm grote praktijk dus.

Naast huisarts, is opa Adrien ook een groot aantal jaren heel actief geweest in de Baarlese politiek.

Hij was lid van de gemeenteraad en werd later schepen en burgemeester.

Het ambt van burgemeester van de gemeente Baarle-Hertog oefende hij uit van 1933 tot 1941 en van 1944 tot 1946. In 1933 volgde hij burgemeester Henricus van Gilse op, die toen was overleden. In het voorjaar van 1941

stopt Adrien als burgemeester, dit uit protest tegen de Duitse bezetter.

Dat gebeurde volgens Freddy ook in een aantal andere Vlaamse gemeenten. Adrien Govaerts werd toen opgevolgd door burgemeester Jules Loots. Kort na de bevrijding is Adrien weer benoemd tot burgemeester en bleef dat tot 1946.

Het beeld wat van 'den ouwe dokter' bestaat is, dat het een man was met een markant hoofd, knijpbril, snor en puntbaard, statig recht boven de kraakheldere hoge boord en met smetteloos witte handschoenen, rijzweep en teugels.

De werkelijkheid is minder romantisch dan dit beeld doet vermoeden.

Zandwegen die nu eens veranderen in modderpoelen, dan weer in zandwoestijnen. Patiënten die meer geloven in de werking van boze invloeden dan in het nut van hygiëne. Een diagnose stellen bij een doodziek kind in een donkere alkoof, bijgelicht met een flakkerend petroleumlampje. Of een gevaarlijke keeloperatie verrichten bij een kwaadaardige kroepaanval, dit om verstikking te voorkomen. Gaandeweg verbeteren de toestanden: er komen meer verharde wegen, aan de paarden wordt een tilbury toegevoegd en nog later moet dat alles wijken voor een (motor)fiets en auto.

Den ouwe dokter Adrien Govaerts met zijn fiets op praktijkronde in Alphen

Een oude foto van de villa van den ouwe dokter Adrien, schuin tegenover het huidige Kultureel Centrum

Op een gegeven moment worden de grenzen van de praktijk ingekort. Zijn werkkraft en toewijding blijven echter ongewijzigd.

Freddy: "Ik heb opa heel goed gekend. Ik kon ook heel goed met hem opschieten. Echt waar.

Toen opa stopte als huisarts, is hij nog wel patiënten in Riel blijven bezoeken. Zijn dochter Cecile bracht hem daar dan met de auto naar toe. Als zij een keer niet kon, dan deed ik dat met alle plezier.

Opa was een enorm intelligente man. Die kon zijn Grieks of Latijn, vroeger geleerd op school, nog spreken en schrijven. Hij had, naar men zegt, geweldige diagnoses.

Opa deed zijn studie voor arts in Leuven, in het Frans. Nadat hij met zijn dokterspraktijk

in Baarle was begonnen, ging hij naar zijn patiënten met paard en kalesch (koets). Mijn papa heeft mij dat dikwijls verteld.

Als hij op bezoek ging bij patiënten in Alphen en Chaam, had hij daar bij enkele boeren een 'vers' paard staan waarmee hij verder kon rijden. Later kocht hij een auto. Zijn eerste was een Minerva, later een FN. De banden werden thuis gecoverd. Lekke binnenbanden gingen in een teiltje met water en zo werd het gaatje opgespoord. Ik weet nog heel goed dat hij met van die zwengelauto's reed.

Om tijdens zijn drukke spreekuur even te kunnen uitrusten, ging hij altijd naar zijn duiventil. Daarin zaten tamme sierduifjes, die dan uit zijn hand kwamen eten. Hij had een magnifieke volière. In de serre, naast

Den ouwe dokter Adrien zwengelt zijn schitterende auto aan met daarin zijn dochters.

het huis, stond een groot apparaat dat het huis van licht voorzag. Het was gevuld met kurbiet. Met een waterdruppelaar werd er kurbietgas gevormd dat dan, via leidingen, naar een lamp in de kamers van het huis ging. Als zo'n lamp dan werd opengedraaid, kom men de pit aansteken en kreeg men een fel wit licht. Ik zelf heb dat apparaat wel gezien maar nooit zien werken."

Overlijden van Dr. Adrien Govaerts

Als Adrien op 15 april 1949 overlijdt, gaat er een schok door Baarle. De zeer geliefde dokter en oud-burgemeester is niet meer. In ons archief vonden wij het Baarle's Nieuws- en Advertentieblad van zaterdag 23 april 1949. Op de voorpagina staat een groot 'In Memoriam'.

Om een beeld te schetsen hoe men toen over hem en zijn werk als arts dacht, volgen

enkele citaten uit dit werkelijk schitterend geschreven 'In Memoriam':

"Wat de thans ontslapene voor Baarle en verre omgeving heeft betekend, zullen wij niet licht overschatten. Toen hij op 25-jarige leeftijd bij het begin van het laatste decennium der negentiende eeuw hier de praktijk aanvaardde, waren de omstandigheden van dien aard, dat er een niet geringe moed voor vereist werd, om het aan te durven. De auto was toentertijd nog een verre toekomstdroom en harde wegen grote zeldzaamheden.

Baarle lag als een kleine oase te midden van dichte groene dennenbossen en grauwe heidevlakten, ware rustwaranden voor de jager of de zich verpozende ruiter, die rustig konden genieten van de heerlijke boslucht en hier en daar een verrassend vergezicht. Maar het genot werd zeer twijfelachtig, wanneer die ruiter de dokter was, die zich

Dokter Adrien in zijn tuin in 1933

haaste van de ene patiënt naar de andere, die bij dag en bij nacht, in de blakende hitte van de zomerzon zowel als in de vlijmscherpe koude van de winternacht, diezelfde wegen rijden moest, om heul en opbeuring te brengen aan zwaar beproefde gezinnen, aan jonge moeders, die de vertwijfeling nabij, op hem, naast God, hun laatste hoop gevestigd hadden voor het behoud van een dierbaar leventje, aan jonge stoere huisvaders, die hun lang met welbehagen gekoesterde toekomstroom op het spel zagen. Dan kon ook dikwijls voor de sterke man die wij met eerbied herdenken, de nodige kracht, om niet te versagen, slechts geput worden uit een verheven opvatting van zijn roeping als geneesheer en wij weten: hij heeft nooit versaagd!”

Slot

Freddy, het was een waar genoegen om met jou te praten. In het bijzonder omdat wij, dank zij jou, heel veel aan de weet zijn gekomen over het leven en werken van jouw vader en grootvader. Twee mensen, die van ontzettend grote betekenis zijn geweest voor de inwoners van Baarle. Maar ook voor de inwoners van ons omliggende dorpen. Het waren doktoren in hart en nieren. Mensen met een hart van goud.

Nogmaals, heel erg bedankt. Ik wens jou Freddy en jouw vrouw Elly, namens alle leden van Amalia, nog heel veel fijne, gezonde jaren toe.

En natuurlijk is een woord van dank ook op zijn plaats aan het adres van Marianne Sonnemans en Mieke Dirven, twee van zijn toenmalige doktersassistentes, die een bijdrage hebben geleverd aan de totstandkoming van dit artikel.

Archeologie in Zondereigen (6)

Herman Janssen

Romeinse tijd

(ca. 57 v. C.-450 n.C.)

De eerste vier eeuwen na Christus behoorde het gebied ten zuiden van de Rijn tot het Romeinse rijk. Deze tijd wordt op basis van historische bronnen, waaronder Tacitus en Ammianus Marcellinus, in drie perioden verdeeld: de vroege (ca. 57 v.C.-70 n.C.), midden- (ca. 70-270 n.C.) en late Romeinse tijd (ca. 270-450 n.C.).

Waarschijnlijk verscheen ook in onze regio omstreeks 57 v.C. al een eerste Romeins

leger, onder leiding van Julius Caesar. De verovering van Gallië door Caesar maakte een einde aan de metaaltijden in de Belgische gewesten. Met de komst van de Romeinen begint bij ons de geschreven geschiedenis, al bleven de voorhistorische tradities voor wat betreft huizenbouw, aardewerk en landbouw nog voortleven tot ver in de tweede eeuw n.C. Omstreeks 15 v.C. kwamen er opnieuw Romeinse soldaten langs. Ditmaal werd in een paar jaar tijd heel het grondgebied van de Lage Landen bezet. Een tijd lang diende het Nederlandse rivierengebied als uitvalsbasis voor veldtochten in het noorden. In 47 n.C. verlieten de Romeinen Noord-Nederland en werd de Rijn opnieuw de rijksgrens. Ter controle en verdediging werden tot diep in Duitsland militaire forten gebouwd. Bij ons ging het leven zijn gewone gang naar aloude traditie, zij het dan met wat invoer van Romeins vaatwerk, munten en bronzen kleinoden. Er veranderde al bij al weinig met de komst van de Romeinen. We gaan ervan uit dat er in Zondereigen nooit Romeinen verbleven of passeerden, al woonden er ongetwijfeld een aantal gezinnen.

Uit geschriften van o.a. Julius Caesar vernemen we dat onze streek in die tijd bewoond werd door Eburonen en Menapiërs. De Noordermark zou naar verluid een onderdeel van de grens geweest zijn tussen het grondgebied van beide stammen. In de 1ste eeuw v.C. werden beide Keltische stammen verdreven en hun plaats werd

Er verbleven wellicht nooit Romeinse soldaten in Zondereigen

Romeins aardewerk

ingenomen door kolonisten van over de Rijn: Batavi, Frisiavones en Texuandri. Van 50 n.C. tot 250 n.C. was het redelijk rustig in onze gewesten. Deze periode wordt de Pax Romana (Romeinse Vrede) genoemd. Vanaf het midden van de 2de eeuw nam de onrust echter stilaan toe door de alsmaar groter wordende druk op de grenzen van het Romeinse rijk. In de Kempen daalde het bevolkingsaantal spectaculair nadat er een officiële grens getrokken was langs de weg van Bavai naar Keulen. Moet er ook rekening gehouden worden met andere redenen voor de bevolkingsafname, zoals uitputting van de gronden of epidemieën? Van archeologische vondsten is vanaf 275 n.C. plots geen sprake meer.

Na een zwak herstel in de 4de eeuw n.C. ten tijde van keizer Valentinianus vertrok het Romeinse leger in 406 n.C. voorgoed uit de Lage Landen. In 476 n.C. kwam er een einde aan het West-Romeinse rijk. Uit de

daaropvolgende eeuwen zijn er in onze regio nauwelijks archeologische vondsten bekend. We veronderstellen dat ook in Zondereigen tussen 275 n.C. en 700 n.C. geen mensen woonden.

Cultuur

De samenleving in onze gewesten was tot kort voor het begin van de jaartelling nog op voorhistorische leest geschoeid. Hierin kwam verandering als gevolg van de verovering van Gallië door Julius Caesar. Er kwam een Romeins bestuur en de centralisatie- en ontginningspolitiek uit de metaaltijden werd verder gezet. Dit heeft onder meer geleid tot het ontstaan van nederzettingen die dienst deden als handels- en distributiecentra voor de omliggende landbouwbedrijven. Voor de Kempen was Grobbendonk een belangrijk handelscentrum. De Romeinen legden een uitgebreide infrastructuur aan waardoor het gebied steeds beter werd ontsloten. Er werden wegen aangelegd en bruggen gebouwd.

Leem, destijds gebruikt voor het bouwen van huizen

In onze streek bleef de Gallo-Romeinse bevolking een vrij traditioneel leven leiden, te vergelijken met dat in de IJzertijd. Waarschijnlijk vond er een levendige handel plaats van lokale producten zoals graan en vee met Romeinse handelswaar. Het betrof vooral importaardewerk alhoewel het handgevormde aardewerk ook tot ver in de 2de eeuw in gebruik bleef. Er was niet alleen sprake van ruilhandel, er werd ook betaald met Romeins geld. De prehistorische bevolking kende het geld al van in de ijzertijd, maar tijdens de Romeinse tijd kwam er meer geld in omloop. Munten waren meer dan alleen een betaalmiddel. Ze dienden ook als propaganda voor de keizer omdat zijn portret erop afgebeeld stond.

Landbouw

De lokale bevolking leefde van de akkerbouw en de veeteelt. De jacht en de visvangst waren minder belangrijk. Er werd vooral vlas en graan geteeld. Naast runderen werden schapen, geiten, varkens, kippen en ganzen gekweekt. Er werd handel gedreven met kooplui

Randscherven van Romeinse voorraadpotten

uit Midden- en Zuid-Gallië, de Rijnstreek, het Eifelgebied, het Iberisch schiereiland en Engeland. In ruil gaven zij gebruiksvoorwerpen (luxueus aardewerk) en etenswaren (wijn en olie). Op het gebied van voeding deed het Romeinse rijk een wereld opengaan. De Romeinen brachten tal van nieuwe producten mee, zowel groenten (andijvie, tuinkers en komkommer), als fruit (vijg, perzik, druif, walnoot, appels en peren) en kruiden (koriander, dille, venkel en salie).

Begraafplaatsen

Tijdens de Romeinse tijd had elke nederzetting één of meer grote of kleinere grafvelden. Zoals in de ijzertijd werden de doden gecremeerd. In de Kempen bleven de inheemse tradities uit de ijzertijd in gebruik. Er waren grafheuveltjes met kringgreppels of een vierkante gracht. De verbrande beenderen werden samen met een kleine hoeveelheid brandstapelresten in een rechthoekig kuiltje bijgezet in een brandrestengraf of meestal zelfs gewoon uitgestrooid op het loopvlak. Pas vanaf de late Romeinse tijd, waarin vooral militaire

Noordermark ter hoogte van de Ginhovense Velden

activiteiten het leven bepaalden, werden de doden niet meer verbrand maar in een kist begraven.

Aardewerk

Romeins aardewerk werd op de pottenbakkersschijf gedraaid en gemaakt in een bijzonder groot aantal standaardvormen. Het betreft producten met verschillen per regio, tijd en pottenbakker. Er is een duidelijk merkbare tendens van mooi afgewerkte, unieke voorwerpen naar eenvoudiger stukken die in grote getale gefabriceerd werden. Romeins aardewerk is een term die een ongelooflijke verscheidenheid omvat. Er zijn minstens elf verschillende soorten:

- inheems Romeins aardewerk (gemaakt door de lokale bevolking)

- terra sigillata (glanzend rood luxe aardewerk)
- terra rubra (plaatselijk vervaardigd, op de schijf gedraaid aardewerk ter nabootsing van terra sigillata)
- terra nigra (glimmend zwart, ter plaatse op de schijf gedraaid aardewerk met echt Keltische vormen)
- gevernist aardewerk (dat in een kleipapje rood of zwart gekleurd was)
- gladwandig wit aardewerk (voornamelijk kruiken en kruikamforen om wijn uit te drinken)
- Nijmeegs-Holdeurns aardewerk (met zijn typische oranje kleur)
- ruwwandig aardewerk (potten om in te koken)
- mortarium (schaal om kruiden fijn te wrijven en om kaas te maken)

Romeins witbakkend aardewerk

- reusachtige amforen (voor het vervoer van olijfolie en wijn uit Spanje)
- dolium (enorme voorraadpot)

Van het inheemse Romeins aardewerk was er gekende productie in Tienen en het Waasland. Het percentage hiervan nam slechts geleidelijk af. Tot ver in de 2de eeuw bleef het inheemse Romeins aardewerk in gebruik.

Terra sigillata (3de eeuw v.C. tot 5de eeuw n.C.) was luxueus Romeins aardewerk. De naam is afgeleid van een typisch kenmerk, namelijk een stempel (die tevens een zeer handig middel is om het stuk geografisch te situeren en te dateren). Terra sigillata was gemaakt van een fijne ijzerhoudende klei en werd hard en oxiderend gebakken. Het heeft een heel typisch glanzende deklaag die doorgaans rood is, maar ook roodbruin en uitzonderlijk felgeel kan zijn. Terra sigillata werd op verschillende tijdstippen en op veel plaatsen geproduceerd. De oorsprong lag in Italië en de verspreiding liep van daaruit

Romeins Eifelwaar aardewerk

naar Zuid-, Centraal- en Oost-Gallië.

Terra nigra (50 v.C.-100 n.C.) valt onder het Romeinse draaischijf-aardewerk, maar de productie is Noord-Gallisch (Belgisch). De naam 'zwarte aarde' verwijst naar de kleur. Het is namelijk grijs of zwart gereduceerd gebakken aardewerk en heeft meestal een glanzende buitenkant, hoewel die zelden bewaard is na eeuwenlang verblijf in de bodem.

Romeinse tijd in Zondereigen en omgeving

In onze regio was de veelgeprezen Romeinse infrastructuur (wegennet, handelsplaatsen en militaire posten) slechts zwakjes uitgebouwd. Er liep waarschijnlijk een secundaire weg vanuit Antwerpen naar Nijmegen. In de buurt van Zondereigen is het oude traject gedeeltelijk bewaard gebleven (Hoogstratensebaan in Baarle-Nassau). In Alphen, Zundert en Merksplas waren mogelijk cultusplaatsen. In Merksplas werden op de Ruienberg bovendien Romeinse tegels en scherven ontdekt. Die nederzetting dateert uit de 1ste en de 2de eeuw n.C.

Onder het plaggendek van de Ginhovense Velden bevinden zich ongetwijfeld sporen uit het Romeinse verleden!

De Molenheide in Baarle-Nassau is het eerst ontdekte plattelandsgrafveld uit de Romeinse tijd in Nederland. Onder de vondsten bevinden zich dikwandige (grove) urnenscherven, terra sigillata en rood- of grijskleurig dunwandig aardewerk. De Romeinse vondsten bevonden zich in het westelijk deel van het grafveld en dateren uit het einde van de 1ste en het begin van de 2de eeuw n.C. Ook op de Tommelse Heide werden scherven uit de Romeinse tijd gevonden.

Aan de Schootseweg in Weelde en in Klein-Ravels stootten archeologen op een inheems Romeins grafveldje uit de 1ste tot het begin van de 2de eeuw n.C. Sporen van bewoning

in de Romeinse tijd zijn in Weelde (nog) niet gevonden.

In Zondereigen zijn mogelijk op den Brijl, de Vossenbergh en de Kruisbeemden Romeinse scherven gevonden. Maar hierover bestaat enige twijfel. Misschien dat verder onderzoek meer duidelijkheid kan brengen. Schervenvondsten op het Gels Moer en het Bergske kunnen de archeologen al wat meer overtuigen.

Op de Jagersbeemden zijn op drie verschillende plaatsen in totaal achtentwintig Romeinse scherven aangetroffen: twintig aardewerkscherven, twee scherven handgevormd aardewerk, een scherf handgevormd aardewerk (lokaal baksel),

Terra Sigillata

twee scherven ruwwandig Eifel aardewerk, twee scherven dolium aardewerk (voorraadpot) en een scherp witbakkend gesmoord aardewerk.

Akkerprospecties op de Ginhovense velden bezorgden ons de overgrote meerderheid van de vondsten die dateren uit de Romeinse tijd. Ongetwijfeld zijn onder het dikke plaggendek restanten van Romeinse woningen bewaard gebleven. We denken dan vooral aan paalgaten. De huidige vondsten zijn dan slechts "het topje van de ijsberg". Wie weet welke archeologische voorwerpen zich nog onder dat plaggendek bevinden! Er werden op de Ginhovense Velden tot hiertoe in totaal honderd dertig scherven gevonden op acht verschillende akkers:

- drie scherven handgevormd aardewerk
- twee scherven handgevormd aardewerk (secundair verbrand)

- een scherp handgevormd aardewerk, lokaal baksel
- een scherp aardewerk (prehistorische techniek)
- zeventien scherven handgevormd dolium aardewerk (voorraadpot)
- dertien scherven dolium aardewerk
- een scherp van een mortarium (wrijfschaal)
- een zwaar beschadigde rand van een dolium of een mortarium
- een scherp van een kruik
- twee scherven van een aardewerk kookpot
- drie scherven kogelpot aardewerk
- een scherp terra sigillata, helbruin blinkend
- een scherp Terra Nigra aardewerk (50 v.C. - 100 n.C.)
- een scherp Waaslands grijs aardewerk (voorraadpot Holwerda nr. 140-142)
- een scherp aardewerk Waaslands baksel (50 - 100 n.C.)
- een scherp Waaslands grijs aardewerk
- achtentwintig scherven Tienens aardewerk
- een scherp van een kookpot (uit de streek van Tienen)
- twee scherven gladwandig aardewerk (Tienen)
- zeven scherven Eifelwaar
- twee scherven imitatie Eifelwaar, mogelijk een kruik
- een scherp Rijnlands import aardewerk
- twee scherven beschilderd aardewerk
- vijf scherven witbakkend aardewerk
- eenendertig aardewerkscherven (waarvan mogelijk één beeldje)
- een blauwe glasscherf met luchtballen

Ginhovense munten

Leo Dufraing vond op de Ginhovense velden twee Romeinse munten. Ze hebben geen financiële waarde, maar het zijn in onze

Trajanus Mesopotamia

regio uitermate zeldzame vondsten. En ze geven ook een nauwkeurige indicatie over de periode waaruit de overige Romeinse vondsten dateren. Het oudste muntstuk is een zogenaamde *Trajanus Mesopotamia*, een sestertius uit de regeerperiode van Marcus Ulpius Trajanus (98-117 n.C., gebruikt tot uiterlijk 250 à 270 n.C.). Deze keizer vergrootte het Romeinse rijk tot voorbij de

Donau. Het andere muntje is een "Antonius Pius" (138-161 n.C.), geslagen in opdracht van de Romeinse keizer met dezelfde naam. Hij liet havens, bruggen, thermen en amfiteaters bouwen. Tijdens zijn regering was Rome het middelpunt van de wereld. Voor zover we hierop zicht hebben, dateert de Romeinse bewoning in Zondereigen uit de midden Romeinse tijd, ruwweg de tweede en/of de derde eeuw na Christus.

Baaijenshof (3)

2. De geschiedenis (deel 2)

Jes Seegers

Inleiding

In twee voorgaande artikelen schetste ik een beeld van de lange geschiedenis die aan de hoeve 'Baaijenshof' vooraf ging. Daarbij heb ik de hele omgeving meegenomen. We keken terug tot in de prehistorie. Toen en ook later, in de Romeinse tijd en in de Middeleeuwen, waren er sporen van menselijke activiteit. Op zeker moment komt ook de invloed van de abdij van Tongerlo ter sprake. Daar pakken we nu de draad weer op.

De lezer doet er goed aan de kaart uit 'Van Wirskaante', jrg. 23, no. 2 (juni 2008) bij de hand te houden. Hij kan zich dan bij dit vervolg beter oriënteren.

Monnikenwerk

Na ongeveer 1620 beginnen de kloosterlingen met een totale reorganisatie van hun immense grondbezit in onze omgeving. Blijkbaar voelden de monniken de hete adem van Prins Frederik Hendrik in hun nek

Boerderij Klein Bedaf 5a.

of handelden zij in opdracht van de Prins. In elk geval wordt vanuit de abdij Van Tongerlo een begin gemaakt met de verdeling van het grote terrein in zeven kleinere hoeven die als economische eenheden moeten functioneren.

Het perceel van het latere 'Baaijenshof' wordt ingedeeld bij de latere 'Koeckeldonckse Hoeve'. Deze is gesitueerd op de plaats van de 'Priorij', het latere 'Hof ter Brake'. De gronden die bij deze hoeve zijn ingedeeld, liggen - vanuit Alphen gezien - bijna allemaal rechts van Ter-Over, ongeveer op de plaats waar nu het viaduct ligt en vandaar tot aan de Klokkestraat. Vanuit het Pineind liep er nog geen verbindingspad naar Baarle.

Blijkbaar zijn de kloosterlingen niet helemaal tevreden met de nieuwe verdeling van hun gronden, of handelen ze nu ook weer in opdracht van de Prins. Er wordt een begin gemaakt met de herverdeling van de grote hoeven in kleinere boerderijen.

Dit is ook de periode dat - rond 1630 - op de plaats van het latere 'Baaijenshof' - een boerderij gebouwd wordt met een Vlaamse schuur. Ditzelfde moet ook bij de zusterboerderij op het latere Pineind 3 zo gebeurd zijn. Daar zijn de laatste resten afgebroken in 1936. Vlaamse schuren moeten er ook gestaan hebben op Ter-Over 22 en Schellestraat 23. Daar kom ik later op terug.

De vijfde Vlaamse schuur die bekend bleef, stond bij de Princehoef. Eind jaren zeventig van de vorige eeuw werd deze ontmanteld. De eiken kapconstructie is in zijn geheel over een afstand van twee kilometer vervoerd naar het erf van de gerestaureerde hoeve van de familie Vromans-Van Hal op de Boslust. De gebintenconstructie werd daar op vooraf klaargemaakte fundamenten geplaatst. Vervolgens is de schuur op historisch verantwoorde wijze hersteld. Bij oude Vlaamse schuren bestonden de

wanden uit fitselwerk. (Fitselwerk bestaat uit dunne takken of tenen van de knotwilg, waarmee een vlechtwerk gemaakt wordt dat nadien met leem wordt besmeerd.) In latere periodes wordt fitselwerk vervangen door gepotdekselde wanden. (Potdekselen is vrij brede planken met enige overlap aanbrengen).

Hergebruik

Voor zover nu door bouwkundig onderzoek is vast te stellen, zijn bij de bouw van de eerste boerderij op 'Baaijenshof' stenen gebruikt die afkomstig zijn van de Priorij. Deze stenen zijn verwerkt in de achtergevel, linkerzijgevel, een stukje voorgevel en in het onderste stuk van de brandmuur. Duidelijk is dat bij de bouw van de eerste boerderij de kloosterlingen - die in die tijd een lange en degelijke bouwervaring hadden - een dikke vinger in de pap hadden

Vergeleken met de bouw van het 'Baaijenshof' in 1828, had de eerste boerderij een dieper liggende fundering, een bredere aanzet van de fundering en zwaardere muren. Zo hadden de buitenmuren een dikte van 25 tot 30 centimeter en de brandmuur een dikte van 30 tot 35 centimeter.

In de oorlog van 1940-1945 brandde de Vlaamse schuur tot de grond toe af. Hierdoor zijn geen directe bewijzen meer te vinden van de inbreng van de kloosterlingen. Wel hebben zij vanuit hun Vlaamse abdijen dit type schuur hier geïntroduceerd. Daaraan danken deze bouwwerken de naam 'Vlaamse schuur'.

Bij het zoeken naar oude bouwmaterialen voor de restauratie van mijn 'Baaijenshof' ben ik terecht gekomen bij de familie De Jong-Tuitelaars op Ter-Over 22. De Jong maakte nieuwbouwplannen, waarvoor de oude boerderij afgebroken moest worden. Ik kreeg drie weken tijd om onderzoek te doen

Deel van de houten constructie van een Vlaamse schuur, zoals die door de monniken ontwikkeld is.

naar de constructie van deze oude boerderij en mocht alle bruikbare materialen meenemen op voorwaarde dat ik ze zou gebruiken voor mijn restauratieplannen. Bij dit onderzoek ontdekte ik dat hier ook nog resten zaten van de bouw van rond

1630. Het eerste wat mij opviel, waren de afmetingen van deze oorspronkelijke boerderij. Ze kwamen volledig overeen met de afmetingen van de eerste boerderij op de plek van 'Baaijenshof'. Ook bleek de constructie van de brandmuur bij beide

boerderijen vrijwel identiek. Ze waren ook beide opgetrokken uit zonnestenen. (Dat zijn van leem gevormde stenen die in de zon gedroogd zijn, maar niet gebakken werden). Verder was ook vast te stellen dat bij de bouw in 1630 eerder gebruikte materialen verwerkt werden.

Vooral imponerend was de nog intact zijnde eiken kapconstructie. Hieraan was duidelijk te zien dat deze - na aangepast te zijn - bij de bouw rond 1630 hier hergebruikt werd. Ook wees de kapconstructie er door zijn afmetingen en manier van bewerken op, dat ze afkomstig moest zijn van een kerk, kapel of klooster.

Zo'n onderzoek en de sloop van deze oude zaken roept belangstelling op bij mensen die zich nog iets weten te herinneren over dit soort constructies. Dat bleek bij de familie Roelands aan de Schellestraat 23 in Alphen het geval te zijn. De heer Roelands wist nog dat de oude boerderij op zijn adres werd afgebroken. Hij kon zich de eiken dakconstructie ook nog voor de geest halen. Die had door zijn afmetingen en de constructiewijze problemen gegeven bij de sloop. Het hout werd nog een aantal jaren op het erf opgeslagen om vervolgens op de brandstapel te

belanden. Dus stelde ik de vraag: "Hoezo en waarom?" Het antwoord van de heer Roelands was kort en duidelijk. "Het zaat in de pad en dè hout was zo lomp en zwaar da'ge'r meej de haand niks aon kost doen en 't was zo hard da'ge'r gene spijker in kost krèège". Vanuit zijn standpunt gezien is het begrijpelijk. Vanuit de cultuurhistorie gezien; "Eeuwig sunt!"

In de baksteen staat een kruis in reliëf.

Govert Baaijens voorziet zijn huis van een fraaie gevelsteen van gebakken klei.

Conclusies

Wanneer ik de opgedane kennis en de gevonden feiten op een logische manier construeer en samenvoeg, dan kom ik voor de roerige jaren 1600 tot 1640 tot de volgende conclusies.

- A. Door de kloosterlingen is in de jaren 1620-1630 alles afgebroken op de Priorij wat geen economische waarde had. Alleen de boerderij met de schuren bleven staan. Mogelijk was de ontheiliging door de protestanten van alles wat gerelateerd kon worden aan het katholieke geloof hierbij een reden. Een andere reden zou kunnen zijn de hete adem van de Prins en/of zijn opdracht.
- B. Misschien wilden de monniken wel waardevolle bouwmaterialen in veiligheid brengen. De protestanten sloopten vaak katholieke gebouwen om deze elders voor eigen nut of gewin weer op te bouwen. Als voorbeeld hiervan: de redelijk grote

kerk die destijds op Nijhoven stond waar we nu onze Salvatorkapel hebben. Alle bruikbare bouwmaterialen zijn er uit gehaald en afgevoerd naar Ginneken om die te gebruiken voor de kerk daar ter plaatse.

- C. De kloosterlingen maken een of twee standaardontwerpen van boerderijen welke vervolgens op een behoorlijke schaal verspreid over het totale gebied gebouwd worden.
  - D. Een viertal van deze boerderijen heb ik weten te traceren. De eerste op Klein Bedaf 5, de latere plaats van 'Baaijenshof'. De tweede op Pineind 3, die ik steeds de zusterboerderij noem. Ze is van de familie Oomen-Kennis. De derde op Ter-Over 22 van de familie De Jong-Tuitelaars. De vierde op Schellestraat 23 van de familie Roelands.
- Aangenomen mag (moet) worden dat er meer geweest zijn. Ongetwijfeld zou dit

door nader onderzoek bevestigd kunnen worden.

- E. Alle gesloopte materialen van de Priorij worden tot de laatste steen en het laatste stuk hout hergebruikt bij de bouw van deze standaardboerderijen. Ik denk hierbij aan de klacht van Pastoor Binck in zijn boek over zijn onderzoek bij de Princehoef: "Er was nog geen kloostermop meer te vinden".

Opmerking tussendoor: bij het archeologisch onderzoek voor de rondweg van Alphen zijn nog wel enkele kloostermoppen gevonden.

- F. Rond 1635 voegt Prins Frederik-Hendrik het hele gebied aan zijn eigendommen toe. Op papier wordt het gekocht. Betalen vonden de toenmalige Oranjes een vervelend bijkomend detail en werd dus maar achterwege gelaten.

- G. Delen van het eiken sloophout van de voormalige kapel van de Priorij, hergebruikt in de vroegere boerderij van de familie De Jong, zullen bij de restauratie van 'Baaijenshof' voor de derde maal gebruikt worden.

De verantwoording voor de bepaling dat de vier boerderijen gebouwd zijn rond 1630 vind ik in een vijftal vondsten welke gekoppeld kunnen worden.

1. Voor alle vier werd gebruik gemaakt van gesloopte bouwmaterialen uit de Priorij, vooral afkomstig van de kapel.
2. De bouwstijlen komen overeen met die van de abdijen van Tongerlo en Postel. Er is dus waarneembare invloed van de kloosterlingen.
3. De oudst gevonden metselmortel, aangetroffen bij het ontmantelen van de boerderij van de familie De Jong, bestond uit geel zand gemengd met enkel roggemeel. Er zijn geen sporen van

kalk aangetroffen, wel van onvermalen roggekorrels. (Bij de restauratie van 'Baaijenshof' zal dit mengsel ongetwijfeld ook aangetroffen worden).

4. Het ontbreken van spekbanden in de uit zonnestenen opgetrokken brandmuren. Op een later tijdstip worden deze spekbanden wel toegepast. (Spekbanden zijn banden van drie of vier lagen gebakken stenen die ter versteviging om de halve meter gemetseld worden in een muur van veel zachter materiaal zoals zonnestenen.)
5. De ontdekking van een baksteen waarin zorgvuldig een kruis getekend is. Deze steen vond ik in een buitenmuur op ongeveer een meter boven het maaiveld. Het kruis zat aan de onderkant van de steen. Aangenomen wordt dat een dergelijk symbool tot doel had de duivel op afstand van de woning te houden. De kans is groot dat er in alle buitenmuren een of meer van deze stenen zitten. Andere Christelijke symbolen zaten meestal boven het keldergat, ook wel kelderkoekoek genaamd. Wanneer deze boerderij gebouwd was onder het bewind van de protestantse Prins dan zou hij dit nooit hebben toegestaan, op straffe van.

Nieuwe eigenaar

Wij zien dus dat de eerste boerderij op het perceel van 'Baaijenshof' gebouwd is rond 1630. Ze heeft er een kleine tweehonderd jaar gestaan om vervolgens rond 1820-1825 gedeeltelijk gesloopt te worden.

Dank zij het speurwerk van een ander lid van heemkundekring 'Amalia van Solms' - hij houdt zich bezig met genealogie - werd bekend uit oude cijsregisters in Den Bosch dat voor 1825 verschillende generaties Van Hoek op de boerderij gewoond en gewerkt hebben. Zij waren er cijsplichtig.

Een andere gevelsteen spreekt vertrouwen uit in de toekomst.

Wij zien ook dat rond 1635 Prins Frederik Hendrik het gehele gebied van Nieuwkerk en de Regte Heide of een deel daarvan aan zijn bezittingen toevoegt. Onder Esbeek kennen we nog de Prins Hendriklaan. Wellicht heeft hij ook daar bezittingen gehad. Dit valt echter te ver buiten mijn onderzoek. Ik neem dat dus niet mee. De Oranjes houden het hele gebied in hun bezit tot ca. 1800. Door hun oorlogszuchtig gedrag komt op een gegeven moment de bodem van hun schatkist in zicht en beginnen zij op grote schaal gebieden en landerijen te verkopen.

Ongeveer in deze periode komt een gedeelte van het gebied in handen van de familie Van Hoogendorp. Nieuwkerk is het centrum van hun gronden. De Van Hoogendorps

hebben een zekere Govert Baaijens in dienst als rentmeester. Deze Govert ziet kans om ergens tussen 1820 en 1825 een perceel grond met opstallen te kopen van zijn broodheer. Volgens berekening was dat ongeveer vijftig hectaren, waarvan een groot deel heide en de rest cultuurgrond was. De opatallen bestaan uit een boerderij, een Vlaamse schuur en vermoedelijk een wagenloods. Rond 1825 worden door Govert Baaijens de slechtste gedeeltes van de boerderij gesloopt. Op het resterende begint hij met de herbouw van de boerderij waarvoor hij in totaal zes jaar nodig heeft. De afmetingen van het stalgedeelte blijven hetzelfde. Het woongedeelte wordt vergroot door de rechterzijgevel iets op te schuiven. De exacte plaats van de oude rechter

zijgevel zal ik bij de restauratie pas kunnen bepalen.

Veel last van bescheidenheid heeft Govert blijkbaar niet want zijn nieuwe hoeve wordt door hem omgedoopt tot 'Baaijenshof', een soort heerlijkheid. Wij hebben allemaal wel eens gehoord van 'Hof van Eden', 'Hof van Oranje', 'Hof ter Brake', enz. Een naam als 'Baaijenshoeve' of 'Baaijenshoef' zou toch iets beter gepast hebben. De toevoeging 'Hoeve' of 'hoef' gaf vroeger toch ook al een behoorlijke status.

Rond 1830 moeten er gemeentegrenzen verschoven zijn in onze omgeving. "Baaijenshof" viel eerst onder Alphen, hoorde tijdens de Van Hoogendorps korte tijd onder Goirle om tenslotte bij Baarle-Nassau ingedeeld te worden. Op dat moment viel 'Baaijenshof' onder Groot Bedaf. Korte tijd later heeft onze buurtschap de naam Klein Bedaf gekregen.

Tot 2002 blijft 'Baaijenshof' in handen van nazaten van Govert Baaijens. Door huwelijk van enkele dochters die de hoeve erfdin, komt er naamsverandering. Populair gezegd: de 'kouwe kaant' is verantwoordelijk voor die naamswijziging. Het verhaal begon dus met Govert Baaijens,

vervolgens werd het Mertens om tenslotte in 2002 met Adriaensen te eindigen. Toen kwam een heel klein deel van de vroegere landerijen (zo'n drie en een halve hectare) in bezit van de familie Jes Seegers.

Rond het jaar 2000 was de rest van het vroegere gebied nog voor een heel groot deel in handen van nazaten van Govert Baaijens, te weten twee families Adriaensen en drie families Zoontjens. Door verkoop van gronden en opstallen hebben zich hier inmiddels een drietal andere families gevestigd.

De relatie van de familie Baaijens (Baijens) met 'Baaijenshof' en omgeving en de bouwkundige geschiedenis van de hoeve

Een vroege vertegenwoordiger van de familie Baaijens (naam onbekend).

worden later in twee andere delen van het totale onderzoek behandeld.

Ter afsluiting van dit hoofdstuk graag nog het volgende. Het hele verhaal is opgesteld aan de hand van gegevens die ik de laatste tien jaar heb verzameld. Daarnaast heb ik in de voorbije drie jaar nogal wat navraag gedaan bij mensen die banden hebben of hadden met de omgeving van 'Baaijenshof'. Elke mogelijkheid van bouwonderzoek in de buurt heb ik aangegrepen. Heel wat uren heb ik ook besteed aan veldonderzoek en als de mogelijkheid zich voordeed, aan sporenonderzoek in de grond. Verder heb ik veel gebruik gemaakt van oude landkaarten, stafkaarten en luchtfoto's.

Helaas heb ik zelf moeten constateren dat ik teveel als amateur-archeoloog te werk ben gegaan. Ik heb géén grondsporen vernietigd. De fout betreft vooral bronvermeldingen. In het verleden heb ik daarvoor te weinig notities gemaakt, waarvoor mijn excuses.

Ik kan wel een globale bronvermelding geven. Zo raadpleegde ik: Stadsarchief Breda, Streekarchief kring Oosterhout en/of Tilburg, Cijnsarchief 's Hertogenbosch, archief Heemkundekring Alphen, archief Romeins- en Streekmuseum Tongeren en Kadastraal Archief Breda.

Directe bronvermeldingen: 'Omzwervingen in de Alphense Praehistorie', W.J.C. Binck (NV Zuid-Nederlandse Drukkerij, 's Hertogenbosch), 'Archeologisch Reisboek', Drs. R.H.J. Klok, (Unieboek 1977, Bussum), 'Bouwstenen voor de Brabantse oergeschiedenis', Dr. A.E. van Giffen, (Universiteit Groningen - Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen Noord-Brabant, 1937), 'Archeologische Streekbeschrijving, een handleiding', Drs. J.M. Bos, (AWN Archeologische Werkgemeenschap Nederland, 1985), 'Historische Topografische Atlas, 1905, (Uitgeverij Nieuwland) en 'Historische kaarten van ca. 1625, (Abdij van Tongerlo).

Van zedig zwemmen en 'ne valkuil voor pa

Fons Wilemsen

Ge meugt nie stoeffe mèr ik leerde heel makkelijk. Mèr dè kwaam nie goed uit, want bij ons was elke cent er ene en daarom zoe gauw as 't kon moste gaon verdienen. Ik had anders 'ne oom die wou me laoten leren. 't Was thuis nie waor, dè kos nie. Oos vaoder zee 'as 't 'n paor jaor vort is dan motte mee gaon verdienen, dè's beter as leren. Dan hadde gedaon mee praoten en daor was niks aon te doen. Wè ze thuis zeeën dè was nie anders.

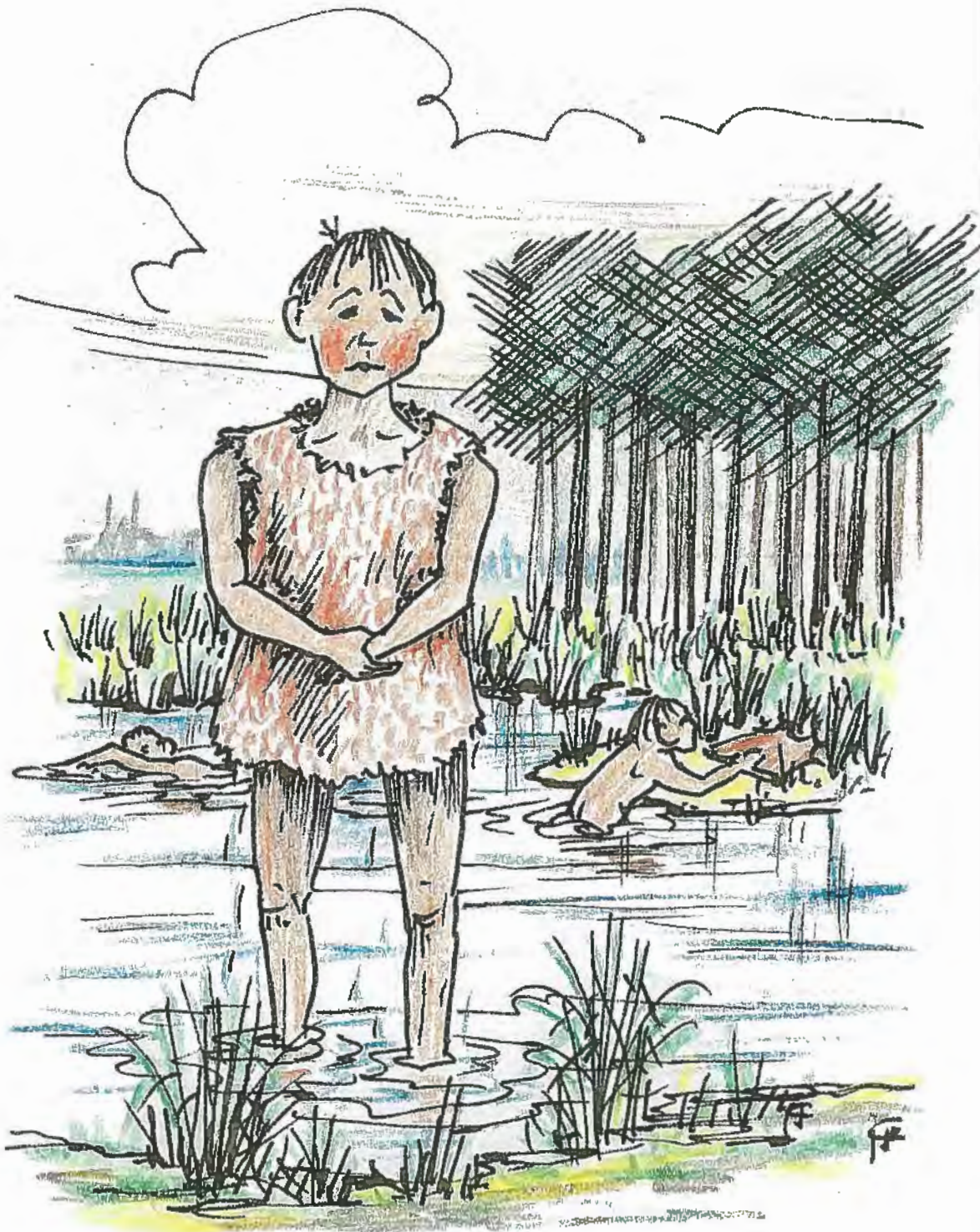
Misschien is 't mèr goed, God wit wè hadden ze van mijn 'ne pastoor of 'ne paoter of wie wit wè gemaakt. Mar we zullen 'ns terugvallen op ons kaof jonges streken. 't Is nog lang nie zo as dè ge altij most werken. Veur deugnietierij was er nog wel wè tijd over. Ik weet nog dè we naor Jan Meesters ven gingen om te zwemmen. Jan, Jos en Heintje van de Mulder (Theeuwes), Toon Leijten, Charel van de veldwachter (Dhanen) en ik was er natuurlijk ook bij. Tun dieje tijd hadde nog amper zwembroeken en wie het ook was: iedereen ging mee z'n blote kont 't waoter in. Ook wij gingen zo 't waoter in. Dè ging zo enkele daogen goed tot op 'ne zekere keer, tun we wir in ons blootje in 't waoter zaten.

Ja, ja, daor stond zomèr ineens de veldwachter aon de kant van het ven, en daor hadden wij ons kleren liggen achter 'ne vlieger - dè was 'ne dennenboom mee takken tot aon de grond. Daor verkleedden we ons altijd. De veldwachter riep dè we mosse komen. 't Duurde wel lang, mèr zonne zoon Charrel die ging eerst, wij er achter aon. Mee hangende pootjes, natuurlijk. Charel

kreeg eerst 'ne uitbrander. "t Is schaand zo 't waoter in zonder kleren. En dan, gij most toch 't veurbeeld geven, Charel. Dat wa ge nou doet is verschrikkelijk onzedelijk, da mag nooit meer veurvallen. Julie gaon nie meer in 't waoter zonder iets aon. Begrepen?"

Ja iedereen begreep met veel schaamte de opdracht van de veldwachter. En iedereen docht: gao nou mèr gauw naor huis. We hadden mee Charel toch wel te doen en onderweg wier al 'n plan in elkaar gezet om toch te gaon zwemmen as Charel zonne mond mèr hield. As ge nou veul grommes krijgt, weet 't mèr 'ns te zeggen. Charel had twee zussen, die ouwer waren as hij, Sjaantje en Irma, en die sprongen veur d'r broer nogal 's in de bres. Daarom mokte Charel zich nie zo druk. En 't plan zou de volgende zaoterdag deurgaon. Och, dè's waor, gullie wit nog niet wat plan er was verzonnen. We zoowe bij de Mulder de kèer vol zakken laoien en daor mee naor 't ven. En inderdaad, zo gezee zo gedaon. Zaoterdags bij de mulder onder de meulen bij elkaar komen om 1 uur, dan rustte Bart 'n bietje - dè was de mulder en die moog nie weten dè wij mee jute zakken naor 't ven reeën. Wij mee ons complotje, zakken op de kèer mee ijzeren beslag op de wielen. Dè ree niet goed, mèr zo op 't ven aon. Daor bij Meesters ven aongekomen de punten van de jute zakken, mee 'n goei scherp mes wieren de punten eraf gesneeën. De zakken aon en zo 't waoter in.

Dè was heel schoon, mèr die zakken vol waoter dè was loodzwaor. Dè was nie te doen. En goed en wel bij d'n buntbos, dè was een grote verhoging midden in 't ven,

aongekomen gingen als op commando de zakken eraf en zwom heel 't stel in d'r blootje. Mèr na 'n uurtje - wat ziet mijn oog: de veldwachter. As haozen naor d'n buntbos, midden in 't ven, want daar lagen die jute zakken. Eén veur één wieren de zakken aongedaon in afwachting. En jawel hoor, daar riep de veldwachter: "Jongens, kom 's hier." Trots as pauwen, mèr zwaor belaaen, wij de kaant van de veldwachter op aon. Tun we ons aon 'm veurstelden, mos ie lachen. Dè deed ie anders nie gemakkelijk, want 't was 'ne sturse bok zeeën wij. Mèr tun kossie zijne lach nie houden. Hij was ook nog nie zo slecht. Hij zei: "Nog mèr effen 't waoter in en dan naor huis." Tun ie weg was en we zagen 'm in de verte wegrijden, was 't gauw bekeken. Natuurlijk zwom toch veul makkelijker!

Nor 'n tijdje wieren de zakken onder 'ne mastenboom weggedouwd, want ge wit nooit. Alle keren as we gingen zwemmen wieren de zakken meegenomen naor die buntbos midden in 't ven. Wij hadden geluk, meer as Sjef Adams en Jan Teeuw (Jan Rentiëns), die gingen 's zaoterdags tegen d'n avond zwemmen in Blommevijver, op Blommegoed. Die hadden pech. Op 'ne keer kwaam de veldwachter daar aon, ze zaten ook in d'r blootje in 't waoter en de veldwachter naam de kleren mee - alles op d'r hem nao. Hoe moes dè nou? Zonder kleren en dan, ze mosse toch naor huis. Dè ging vierklauwes (zo snel as 't kos) huis op aon. Of ze d'r kleren bij de veldwachter zijn gaon haolen, weet ik nie. Ik weet wel, dè wij

er veel deugd van hadden. We waren jonger, mèr wel wijzer - of meer deugniet? En ge mot mèr nie denken dè leste is waor, want ik mot toch nog wè vertellen.

't Was 'ne rotstreek, mèr zoe zèn kinderen, ze moeten kwaod doen of ze zèn ziek. Op 'ne keer had ik 'ne kuil gegraven achter in de hof bij ons en dan midden op de pad. Mee 'n pijp die bij Adamse in de tuin uitkwaam. De kuil was 'ne meter diep, misschien wel iets dieper. We konne d'r goed in, zo groot was dè gat wel. Daar wieren planken en takken op gelee en daar 'n logske zand over. We hadden nergens gin erg in en we gingen er 'n huiske inrichten. Er wieren ouw potten en pannen ingeslèpt en leut dè we hadden! Mèr dè zou wel anders wörre! Dieje avond, tun onze pa thuiskwam - en dè was meestal nie vruug. Hij werkte tun bij de mulder en dan was 't gewoonlijk donker eer ie thuis was. Oos moeder zee: "wè ze nou gedaon hebben, ik weet 't nie, mèr heel d'n hof achter hebben ze 'tondersteboven gezet. As ge direct gegeten het dan godde mèr 's kèeken". Onze pa den hof in, hij liep over de pad en, jawel daar gebeurde 't. Zonder erges erg in te hebben, ineens naor beneeje. Da m'n pa schrok hoefde nie te vraogen. Nauw bekeken hadden we geluk dat ie nie z'n been brak of iets anders. Mèr ondanks dat hij zich niet had bezeerd, was de straf niet mals. We moesten 's avonds als het Rozenhoedje gebeden werd nog een Rozenhoedje meer bidden - en dan op de knieën! Dat extra was wel erg, mèr op de knieën, dat was toch wel 't ergste en dat 'n week lang. Er kwam geen eind aon. Mèr ge weet: kinderen zijn speels en zoiets weer gauw vergeten.

Wordt vervolgd...

Dodendraad heropgericht!

Herman Janssen

In de loop der jaren mocht ik ervaren door middel van interviews, archiefonderzoek, een dodendraadwandeling en een vijftiental rondleidingen bij de tentoonstelling “Den Oorlog Verklaard” dat van WO1 en in het bijzonder van de dodendraad een erg grote aantrekkingskracht uitgaat. In Nederland misschien zelfs nog meer dan in Vlaanderen.

Begin 2007 werd daarom door onze vereniging een lezing door professor Alex Vanneste geprogrammeerd. Hij is dé kenner bij uitstek en vertelde dat op sommige plaatsen in Vlaanderen ooit restanten van de dodendraad gevonden waren. Zes dagen later, op 29 januari 2007, was het ook in Baarle zover. Tijdens archeologische akkerprospecties vond ik nabij De Blokken voor het eerst scherven van isolatoren uit de Eerste Wereldoorlog. Later zouden nog op een tiental andere locaties vondsten volgen. De witte, porseleinen scherven

bevonden zich steeds netjes op een rij, aan de Belgische kant van de grens.

Vredesmonument

Dankzij deze vondsten groeide het idee om een stukje Dodendraad op een authentieke plaats in het Baarlese landschap te reconstrueren. In januari 2008 kwam dit plan in een stroomversnelling terecht. Amalia van Solms, de gemeente Baarle-Hertog en de basisschool De Vlinder sloegen de handen in elkaar. We slaagden erin om genomineerd te worden binnen de Vlaamse projectoproep “Oorlogserfgoed en jongeren”. De Vlaamse regering laat de jeugd op deze manier met het oorlogserfgoed kennismaken. In tweede instantie tracht zij deze oorlogsrelicten op de UNESCO lijst van werelderfgoed geplaatst te krijgen tegen 2014, precies honderd jaar na het uitbreken van de oorlog.

Begin mei 2008 kwam de verlossende uitslag. Ons project behoorde tot de laureaten en zal voor 80% gesubsidieerd worden. De

reconstructie op zich is niet uniek. Er bestaan al twee permanente opstellingen, één in Hamont-Achel en één in Essen. Wat ons project wél uniek maakt, is de invulling die eraan gegeven wordt. Onze dodendraad is een vredesmonument dat de leerlingen uit de grensregio met het eigen verleden in aanraking brengt.

Oprichting en inhuldiging

De oprichting van het vredesmonument werd minutieus voorbereid. Onze kennis is vooral gebaseerd op plaatselijke foto's en aquarellen. Daarnaast wilden we leren uit de fouten van onze voorgangers, wat uiteindelijk gelukt is. Professor Vanneste kon bij de inhuldiging geen foutjes ontdekken. Er was

dan ook veel zorg besteed aan de juiste keuze van het materiaal. Vooral het vinden van de correcte porseleinen isolatoren bleek een hele klus. De reconstructie zélf werd begin september op twee weken tijd door gemeentearbeiders geklaard.

Samen met Frans Van Gils zorgde ik voor de teksten en de foto's op het hedendaags uitgevoerde infobord. De inhuldiging vond onder grote persbelangstelling op vrijdag 12 september plaats. Baarlese en Zondereigense schoolkinderen werden er actief bij betrokken, nadat Frans in de klassen de achtergrond van het vredesmonument had toegelicht. Twee dagen na de inhuldiging werden de eerste volwassenen aan de draad rondgeleid. Het betreft zo'n honderd deelnemers aan onze fietstocht ter gelegenheid van Open Monumentendag.

Vredesonderwijs

De Dodendraad is heropgericht, maar het vredesproject is daarmee nog niet klaar. Momenteel wordt vanuit de werkgroep Zondereigen een lessenpakket voor de oudste leerlingen van de regionale basisscholen samengesteld. Dat gebeurt in overleg met de organisaties "Pax Christi Vlaanderen"

Oprichting van de Dodendraad

en "Jeugd en Vrede". We spelen in op emoties en ervaringen van de leerlingen (denk bijvoorbeeld aan het pestgedrag in de klas) en op de actualiteit (op veel plaatsen in de wereld zijn conflicten bezig). Er zijn opdrachten met als centrale thema's "oorlog en vrede", "conflictbeheersing" en "geweldloos verzet". Hoofdbrok blijft echter de kennisoverdracht van de regionale geschiedenis van de Eerste Wereldoorlog en in het bijzonder de gebeurtenissen aan de Dodendraad. Authentieke getuigenissen en brieven uit die periode blijken een prima invalshoek, zeker wanneer het verhalen over kinderen of leerkrachten betreft.

Basisschool De Horizon heeft al toegezegd om het vredesmonument te adopteren. Voortaan organiseert de Werkgroep Zondereigen voor de leerlingen van het vijfde en zesde leerjaar van deze school jaarlijks een heemkundige dag. Dat wordt een vredesdag in de oneven jaren en een archeologische dag in de even jaren.

Erfgoeddag en Week van de Amateurkunst

In 2009 luidt het thema van de Vlaamse Erfgoeddag: "Uit Vriendschap". Amalia van Solms sluit hierbij aan met het thema: "Geen

Het illegaal passeren van de draad

groter liefde dan zijn leven te geven voor zijn vrienden”, een citaat op het gerestaureerde oorlogsmonument bij de Zondereigense kerk. Wij presenteren die dag een gloednieuwe cultuurhistorische wandeling, volledig

gefocusd op de oorlogen in de grensregio: de Nederlandse Opstand, de Belgische Opstand, de Eerste en de Tweede Wereldoorlog. Deze gegidste wandeling voor volwassenen duurt ongeveer twee uur. Meer info via de VVV in

Baarle en Merksplas. Ook tijdens de Week van de Amateurkunsten, in 2009 met het thema “Van Harte”, proberen we in Baarle een programma rond ons vredesmonument uit te werken.

Frans Van Gils in gesprek met professor Alex Vanneste

Springlevend maar lam!

Els Verbiest

Het schaap is een van de oudste en meest verspreide huisdieren ter wereld. Ze leveren mest, vlees, melk en de vacht of de wol.

Onder groot jolijt werd er ook ooit bij mij thuis, in mijn kindertijd, een lammetje gekocht!

Leuk, je kon er mee stoeien...je mocht het voeren!

Maar het lam werd schaap en kreeg op haar beurt lammetjes maar het werden er te veel voor de boomgaard. Dus...werd er eentje geslacht. Drama! Weer lammeren, dus weer...en zo kregen we om beurt een vachtje op ons bed. Lekker warm in de winter. De gelukkige voelde even minder pijn.

Wij, kinderen, vonden het zielig en gemeen om van het lammetje te moeten eten. Moeder sloofde zich uit om ons te overtuigen: "De lammetjes hebben lekker bij hun moeder in de wei gespeeld, frisse lucht ingeademd en mals gras gegeten. Heel wat andere dieren mochten daar jaloers op zijn." Omdat het zo 'eerlijk', heerlijk en uitgesproken van smaak was, aten wij het toch maar met lange tanden op. Anders werden we gestraft als we weigerden te proeven. Tenslotte werden we door de vele toegevoegde groenten en kruiden misleid en aten we 'goulash', ragout en stoofvlees! Nooit hebben we ons zorgen gemaakt of vragen gesteld over het schaap dat nog in de vriezer zat.

Schaap, lam, ooi, kam, germ, kes, hamel..?

Ook de schapenwereld bestaat uit mannetjes en vrouwtjes. Schaap is de algemene benaming voor een dier dat minstens één jaar oud is. Een vrouwelijk schaap, ouder

dan één jaar, noemt men ooi. Jonger spreekt men van een ooilam, garm of germ. Een ram of kes is een mannelijk schaap en een hamel een gecasteerd lam. Van lamsvlees spreekt men als het vlees afkomstig is van schapen die niet jonger zijn dan drie weken en niet ouder dan negen maanden.

Het ene lamsvlees is het andere niet!

Wij kunnen het ons niet voorstellen, maar vroeger at men lamsvlees wanneer er echte lammetjes en dus geen jonge schapen verkrijgbaar waren, in de lente met Pasen! Nu is het verbruik gespreid over het ganse jaar.

Naargelang leeftijd, gewicht en soort voedsel dat het lam krijgt, spreekt men nu van:

- paaslam: vroeg geboren lam dat tegen Pasen geslacht wordt met een gewicht van 30 à 40 kg;
- melk -of zuiglam: lam van 2 à 3 maanden oud dat uitsluitend moedermelk kreeg met een slachtgewicht van minder dan 10 kg, erg duur, in beperkte mate verkocht.....en helemaal niet het lekkerste, het heeft nog onvoldoende smaak;
- weidelam: een lam opgefokt met weidegras en geslacht op 5 à 6 maanden met een gewicht van 45 à 60 kg; een herfstlam is goedkoper en heeft veel smaak, het is op het land opgegroeid;
- mestlam: lammeren na het spenen opgefokt met krachtvoer tot 40 à 45 kg;
- pré-salé: lammeren gezoogd door ooiën die grazen op zoute weiden, dicht bij de zee. Ze hebben een bijzonder aroma en zijn sappig, deze van Normandïe zijn wereldbekend.

De hele mooie kop van Berkhof Drika

Lamsvlees van eigen bodem

Het Nederlands en Belgisch lamsvlees behoort tot de absolute top! Onder het label 'Pastorale' wordt het eigen kwaliteitslamsvlees uit België aangeboden. In Nederland is 'Seurop' een kwaliteitsvermelding. Het is de VZW Schapenhouderij Nederland en België, die de uiteindelijke verantwoordelijkheid draagt, zodat van bij de fokker tot in de beenhouwerij alles verloopt volgens het boekje.

Schapen houden is een natuurlijke manier van veehouderij, omdat de dieren buiten blijven. Enkel als het weer te bar is en in de lente, als de ooiën gaan lammeren, worden ze binnen gehaald.

Dus wat maakt nu eigenlijk dat je goed lamsvlees krijgt? Ten eerste het ras, ten tweede een zorgzame capabele boer en het onderhoud van de kudde.

Het schaap als nutsdier

Behalve voor het vlees worden schapen ook gehouden voor de melk en de wol. De schapenmaag wordt gebruikt in traditionele gerechten als tripes en haggis.

Schapendarmen werden gebruikt om de snaren van violen en andere strijkinstrumenten te maken. Langs waterkeringen was nog een heel andere functie van belang: 'Vier gouden pootjes en een gouden bekkie', dat is waarom schapen op dijken worden geweid. Met hun pootjes trappen ze de grond vast en met hun bek eten ze planten die anders met hun

wortels de dijken kunnen beschadigen.

Vroeger was Nederland een schapenland, nu zijn Australië en Nieuw-Zeeland dat. Zij hebben elk meer dan 150 miljoen schapen, waarvan bijna alle wol en vlees worden uitgevoerd.

Leefwijze

Een schaap kan een leeftijd van 15 tot 20 jaar halen. Op hoge leeftijd verliezen ze tanden en kiezen, waardoor ze moeilijk kunnen eten. Dan kunnen ze zich ook verslikken en stikken... Ze hebben geen hoektanden en bovenaan geen snijtanden. Ze snijden gras en kruidachtigen af tussen bovenkiezen en ondersnijtanden, een beetje zoals een tondeuse. Ze eten gras veel korter af dan een koe die het gras aftrekt met de tong. Schapen eten alles, ook het gras op de "schijtbossen" in een koeienweide.

Historie

Het schaap stamt af van wilde schapen uit het geslacht Ovis, uit Zuid-West- en Centraal Azië. Alle schapen zijn kuddedieren. Het schaap werd net als de geit, al voor 7500 v Chr. een huisdier. Vanuit het Midden-Oosten verspreidde het zich over de rest

Drie mooie ooien

van de wereld. In Nederland en België is men vanaf 5000 voor Christus, schapen gaan houden. Gewoontlijk trok de herder rond met zijn kudde. In afgezette weiden werd pas in de late middeleeuwen gegraasd. Het grazen op brinken en meenten (heuvels en gezamenlijke heidegronden) was een tussenfase.

Schapenrassen

Gericht fokken en natuurlijke selectie hebben in de loop der tijden tot 970 rassen geleid. Bij onze schapen wordt onderscheid gemaakt tussen heideschapen op de schrale gronden en weideschapen op de voedzame kleigronden.

Bij de heideschapen zijn er grotere (het Veluwe en het Kempense) en kleine schapen (het Drentse). Weideschapen zijn op te splitsen in rassen die voor het vlees worden gehouden, zoals de Texelaar en het Suffolkschaap en rassen die voor de melk worden gehouden, zoals het Fries en Zeeuws melkschaap.

Kleurig gevlekte schapen

Aan het eind van de herfst hebben de ooien groene, blauwe, zwarte of rode vlekken op de vacht. Dit komt doordat in de herfst de

rammen tussen de ooien worden losgelaten. Deze krijgen een stempelkussen (een dekblok) op hun buik gebonden met een bepaalde kleur kleurstof. Als de ram de ooi bespringt om haar te dekken, kleurt het dekblok haar rug. Zo heeft de boer overzicht over welke ooien gedekt zijn, door welke ram en wanneer ze moeten lammeren. Er kunnen dan tijdig maatregelen genomen worden, want

veel rassen hebben hulp bij nodig bij het lammeren.

Een schaap op zijn rug

Een schaap dat op zijn rug ligt, noemen we een 'verwenteld' schaap. Verwentelingen komen voor bij schapen die een tijd niet geschoren zijn: door het gewicht van de wol vallen ze om. Wanneer ze op hun rug liggen zullen ze sterven, daar zij niet zelfstandig weer op hun poten kunnen komen. Als een schaap niet geholpen wordt, drukken de ingewanden op de longen en de ruggengraat, het schaap ademt moeilijk en zal stikken.

Het schaap moet via het achterwerk op de poten geholpen worden, deze moeten de grond eerst raken. Best til je het met zijn tweeën op onder de oksels en zet het even op de kont om bij te komen. Er komt dan weer zuurstof naar de spieren en de organen krijgen weer meer ruimte. Daarna moeten de voorpoten op de grond. Rollen van links naar rechts geeft kans op een maagkanteling die het dier in een coma doet raken.

Binnen tien minuten gaat het weer grazen als het tijdig geholpen wordt. Anders gaat het wat slingeren bij het lopen (de dronkenmansloop) en moet er nog even opgelet worden.

Varia

- Zowel inwoners van Dordrecht als van Lier worden ook wel schapenkoppen genoemd.
- Een belhamel is een gesneden (gecastreerde) ram die een kudde met de bel leidt!
- Sommige schapensoorten kunnen wel zes hoorns hebben, zoals het Hebridenschaap.
- Onlangs, in 2007, is er een komische horrorfilm (Black Sheep) gemaakt over genetisch gemanipuleerde schapen.

Spreekwoorden en gezegden

Als er één schaap over de dam is,
volgen er meer:

*Als iemand het voorbeeld geeft zijn er al
snel mensen die dit voorbeeld volgen;*

Dat schaap zal een zachte dood nemen:

*Daar hoor je na verloop van tijd niets
meer over;*

Hij is altijd schaap gebleven:

Hij is niet zo slim.

Hobby schapen

*Een gesprek met Anja en Martijn
Schoenmakers-Knippels uit Castelné*

Als er één schaap over de dam is.....Hoe kom
je tot een dergelijke hobby?

Zij hadden pony's en om hun weiden mooi
kort te houden, begonnen ze met enkele
ooien als "grasmaaiers." Ze kozen voor
het Suffolk-ras, een Engels ras met een
zwarte kop en zwarte poten, dat snel
groeit, vroeg en makkelijk lammert, een

Twee lammeren, Berkhof Els en B Esther

vleesschaap met prima slachtkwaliteit, mooi harmonisch gebouwd met een lange rug, dus met veel koteletjes! Ze worden gedekt door hun kampioenenram 'Jumbo van het Eikenbosje'.

Onder de stalnaam 'Berkhof' staan alle schapen geregistreerd. Voor hen heeft elk schaap een roepnaam. Hun voorkeur gaat naar Nederlandse namen zoals Anna, Veerle, Dientje, Willemien, Elsje!...en Hendrik de ram.

Hun schapen dragen vijf maanden min vijf dagen. Zij kunnen perfect de geboortes van hun lammeren plannen. Begin januari lammeren hun ooiën, dus eind juli, begin augustus als het daglicht terug loopt, gaat de ram zijn werk doen.

Elk schaap heeft haar pasje bij zich; de twee tatoeeringen bij elk oor bevatten alle registraties. Tevens moet de boer alle schapen laten registreren op papier, dat is Martijn zijn werk. Hij houdt de boekhouding bij, houdt zich bezig met het selecteren, de bloedlijnen en het uitzoeken van de ram.

Verzorging

Als je meent dat een schaap nauwelijks zorgen hoeft, dan heb je het mis. De hoefjes moeten verzorgd, een ontwormkuur tussendoor, bijvoederen, het scheren rond Koninginnedag, wassen tegen parasieten, letten op afwijkend gedrag die tekenend kunnen zijn voor bepaalde ziekten en daarnaast het dagdagelijkse zorgen. Een hele klus! Anja en Martijn willen hun dieren geregeld zien!

We reden met Anja naar de schapenweide in de omgeving. Gezien Castelré op de grens ligt, grazen de schapen er van 'wirskaante.' Ze spreekt ze geruststellend toe: "Kom maar meisjes!" of ze roept ze bij hun roepnaam. Ze gaat moederlijk met ze om. En de 'meisjes' tonen hun dankbaarheid en geven teken van herkenning. Ram 'Jumbo van het

Eikenbosje' is wat stoerder, hij is duidelijk de leider en moet wat in het 'gareel' gehouden worden.

Anja rijdt iedere dag over en weer, tijdrovend maar ze doet het met liefde en plezier!

Het verlies van schapen geeft financieel maar ook emotioneel een klap. Ze houden van hun dieren. Toch leerden ze tegenslagen relativeren, het is inherent aan de stiel.

In de warenhuizen kopen wij meestal lamsvlees uit Nieuw-Zeeland, het heeft de hele wereld rondgereisd met een zware ecologische voetafdruk!

Martijn toonde ons lamskoteletjes van eigen lammetjes, ze waren drie maal zo groot dan wij ze kennen!

Stralend vertellen ze dat voor hen de mooiste tijd 'de lammertijd' is en ook het uitzoeken van de ram geeft hen voldoening, want die geeft de kwaliteit bij de kweek!

Het was voor ons een mooie zonnige én boeiende nazomerdag, voor de schapen iets te warm, want "koud weer is schapenweer" zegt Anja.

Kerst in Zondereigen

Dit jaar wordt voor de tiende keer de kerststal opgezet in Zondereigen en ook weer bevolkt met enkele schapen.

Jan Verheyen is de herder van deze kleine kudde. Het zijn Texelse weideschapen, een vleesras dat ook makkelijk lammert, maar op vijf maanden min vijf dagen!

Jan houdt al schapen sinds hij een bengel was van tien jaar oud, toen liep hij er zelfs mee in de processie in Nazareth (kapel bij het kerkhof in Turnhout).

Jan geeft zijn schapen geen namen, geen 'aardigheid' bij hem, hij heeft er al werk genoeg mee zegt hij. Momenteel koopt hij rammen op die weer doorverkocht worden voor het offerfeest bij de Marokkanen. De schapen worden geslacht met het hoofd naar Mekka. De mensen eten er daarna ook alles

van op, ook de ingewanden. Er is twintig kg zuiver vlees aan een lam. Jan heeft soms te stellen met zijn rammen, ze kunnen elkaar zeer heftig aanvallen en vechten tot de dood!

Zijn ogen schitteren, hij vertelt het net als een kwajongen van tien!

Zeg ken jij de mosselman?

Wie 50 jaar terug blikt, staat verstelt hoeveel 'normale' beroepen zijn verdwenen: niet meer nodig, weggerationaliseerd...te duur... maar met een beroepsfierheid die we niet meer kennen!

Als er in het 'Oude Europa' een oorlog werd uitgevochten, dan deden ze dat precies het liefst in België. Onder andere in Waterloo en Ieper. Het front zag er na de oorlog uit als een maanlandschap. Om de grond terug vruchtbaar te maken en later weer in cultuur

te brengen, schonk de Britse koningin na 1918 nieuwe kuddes aan de herders. Dit onder voorwaarde dat ze er mee langs de IJzer, de Somme en de Marne trokken, een eerste stap naar cultuurherstel!

Lamsvlees houdt van kruiden en specerijen!

Wereldwijd wordt lamsvlees gegeten, op smaak gebracht met kruiden, specerijen en andere smaakmakers die eigen zijn aan de streek of het continent. Laat je eens inspireren!

De Italiaanse mama gebruikt 'gremolata'. Dat is een mengsel van gehakte peterselie, mierikswortelrasp en citroenzeste. Haar dochters kiezen voor rozemarijn, knoflook en witte wijn.

De kudde is op weg naar Anja; met o.a. Berkhof Tatjana, B Veerle, B Willemien, B Annke, B Bieke, B Babette, Bibi, B Doortje, B Dientje, B Drika

Schape in de kerststal bij de kerk van Zondereigen

Griekse en Turkse koks brengen hun lamsvlees op smaak met olijfolie, oregano en citroensap. Het Midden-Oosten geeft het lamsvlees smaak met kaneel, komijn en gember. Marokkanen met 'raz-el-hanout' (kant-en-klaar in de winkel). In India maakt men het vlees malser met een marinade van yoghurt met kardemon, kruidnagel, komijn, muskaatnoot en gember.

In Thailand marineert men in limoensap, Thaise peper, sojasaus, sesam-of andere olie en koriander.

Voor een Chinees aroma gebruik je sherry, sojasaus, suiker, peper, pijpuitjes en veel gesneden tomaten. In Amerika breng je het lamsvlees op smaak met sinaasappel- of citroensap, komijn en koriander en in Engeland hoort bij lamsvlees een mintsaus!

Wordt het vlees in reepjes gesneden, dan is het pitavlees. Wordt het gemalen dan bekomt men gehakt voor lamsgehaktballetjes.

Stomen, wokken, braden in de oven of op het vuur, bakken in de pan, grillen, stoven... allemaal bereidingswijzen die kunnen toegepast worden op lamsvlees!

En ons grootmoeder?

'Zij sneed zooveel mogelijk het vet weg van de lamskoteletten, klopte, wasschte, zoute en paneerde ze en braadde ze 15 à 20 min in de koekenpan ... daarbij nu en dan keeren. Men kan ze presenteren met eene sauce soubise.'

Soubise saus:

400 gr. uien/100gr boter/2 dl bechamelsaus/ bouillon.

Bereiding: Snijd de uien in stukken en kook ze gaar in bouillon, wrijf ze door een zeef en vermeng die massa met de béchamelsaus en de boter. De saus niet meer laten koken.

Smakelijk!

Venkel (aflevering 9)

'Kruidenvrouwtje' Jeanne Meeuwesen

Stralende venkel maakt stralende mensen. Ja, beste leden van Amalia, dat is iets wat ik zeker weet!

Er zijn verschillende soorten. Ik zaai altijd de knolvenkel. Daar kun je de knol van eten en al het groen gebruiken voor de thee en ook de soep (het groen moet je wel goed mixen). Als de venkelplant doorschiet, dan heb je ook nog het zaad.

Oorspronkelijk komt deze plant uit het Middellandse Zeegebied, maar wordt nu over de hele wereld aangetroffen. Venkel is als groente bijzonder gezond, licht verteerbaar, zacht voor de maag en darmen en lichtlaxerend.

Als geneeskrachtig kruid lijkt het voor vrouwen geschapen. Het verzekert een vlot verloop van de ongesteldheid en bevordert het opkomen van de melk. Maar ook doet het, in omslagen gebruikt, de zwelling van opgezette borsten afnemen en houdt het de borsten tijdens de borstvoeding stevig.

Dit kruid heeft werkelijk verborgen gaven: het wekt de eetlust op, is vochtuitscheidend, opwekkend en kalmerend en bijzonder doeltreffend tegen alle mogelijke darmparasieten. Het is ook een goed wormmiddel. Een kopje thee zorgt er voor dat nerveuze kinderen in slaap geraken. Bovendien heeft het nog een uitstekende invloed op de longen en de luchtpijp. Het

doet hoest, kinkhoest en astma bedaren en reinigt het organisme van overtollig slijm. In een omslag op de buik heeft het ook een heilzame werking tegen buikpijn. Het is ook een goed oogwater. Uitwendig gebruikt, als een spoel drankje, is het uitstekend tegen keelpijn.

Wijsheid van kruidendokter Mességué

De beroemde kruidendokter Maurice Mességué zegt: Ik herinner mij een man die bijzonder verzwakt was door het feit

dat hij niet meer kon urineren. Ik raadde hem toen een intensieve venkelkuur aan. Weldra kon hij opnieuw urineren, dit tot grote verbazing van de gewone arts.

Venkel schaadt de mens niet als het rauw gegeten wordt. Hoe men die ook eet, venkel zorgt er voor dat de mens vrolijk wordt. Venkel

zorgt ook voor een schone gelaatskleur, een aangename geur en een goede spijsvertering.

De venkel of de venkelvrucht vermindert bij hen, die ze op nuchtere maag dagelijks eet, de kwade slijmen en vuilnishaarden. Hij verdelgt de onaangename ademgeur en doet zijn ogen blinken.

Wat bedoelt Hildegard met kwade slijmstoffen en vuilnishaarden?

Het proces wordt vergeleken met het ontstaan van vuil slijk in de kolken en putten van overstromingsgebieden.

Deze stoffen onttrekken zich aan de gewone uitscheidingsprocessen van de stofwisseling. De kiemen hebben weliswaar niet de kracht om aan te tasten, maar ze zijn ook niet dood. Ze werken en vermenigvuldigen zich. Onder bepaalde voorwaarden echter, kunnen deze kiemen virulent worden en de mens schade toebrengen. Onder de verschillende soorten etterhaarden zijn hier zeker te noemen de chronische neusbijholte-ontstekingen. Misschien ook etteringen in het gebied van de urinewegen.

Hoeveelheid venkel, hoelang en hoe gebruiken?

Om zaad te kauwen, adviseer ik dit tenminste zoveel te gebruiken, als u met drie vingers ineens kunt nemen.

U kunt de zaden ook pletten. De stengelstukjes blijven namelijk gemakkelijk tussen de tanden zitten. Het beste is als u de venkel op de tong, op de mondslijmvlies laat inwerken.

Gebruik de venkel gedurende een paar dagen of weken. Nee, eigenlijk het ganse jaar door!

Het zou een gewoonte moeten worden voor onze gezondheid. Wat geen medicament tot stand brengt, doet de venkel met groot gemak.

Nog een goede raad

Bij eigen ondervinding kun je het beste zaaien op een klein plaatsje en de venkel later uitplanten als die nog klein is. Dan krijg je de mooiste knollen en schieten ze niet zo gemakkelijk door.

Ik hoop binnenkort veel vrolijke en stralende mensen te zien!

Merkwaardigheden (55)

Nacht van de nacht

Antoon van Tuijl

Mensen hebben zich vanuit de vroegste oertijden afgevraagd hoe dat toch zit met de aarde en de hemel, de wolken en de sterren, zon en maan, dag en nacht. Bij gebrek aan antwoorden moeten ze die zelf zijn gaan bedenken en aan elkaar doorvertellen. Alle culturen kregen zo hun scheppingsverhalen. Daarin spelen zon en maan, dag en nacht, licht en donker altijd een wezenlijke rol. Het is ook niet te bevatten; dat altijd maar voortdurende ritme van zonsopkomst en -ondergang, van dag en nacht. De natuur heeft zich daar helemaal op ingesteld. Planten reageren er op. Er zijn dieren die overdag actief zijn, terwijl andere 's nachts tevoorschijn komen. Het dag- en nachtritme heeft zich genesteld in de hersenen van

dieren en mensen. Het went maar moeilijk wanneer ons bioritme verstoord wordt. Dag en nacht, licht en donker zijn wezenlijk in ons bestaan.

Langere dagen

Met de uitvinding en de beheersing van het vuur kreeg de oermens voor het eerst de kans zijn dag te verlengen. Door het brandend houden van een kampvuur bleef de mens langer wakker en actief. Hij kon met behulp van een fakkel zelfs ook 's nachts op pad.

De ontwikkeling van olielamp, gaslamp en zeker de elektrische lamp maakte langere dagen tot een vanzelfsprekendheid. Men kon het duister uitbannen.

Het zonder nadenken verbruiken van fossiele

brandstoffen heeft ertoe geleid dat we in onze moderne bebouwde omgeving nauwelijks nog het verschil tussen dag en nacht kennen. Wij verlichten onze nachtelijke omgeving overdadig. Wat sinds het ontstaan van de aarde vanzelfsprekend is, hebben wij in enkele decennia teniet gedaan. We zijn het nachtelijk duister kwijt en beschouwen dat als vooruitgang.

Laat er geen misverstand ontstaan. Wij kunnen licht maken

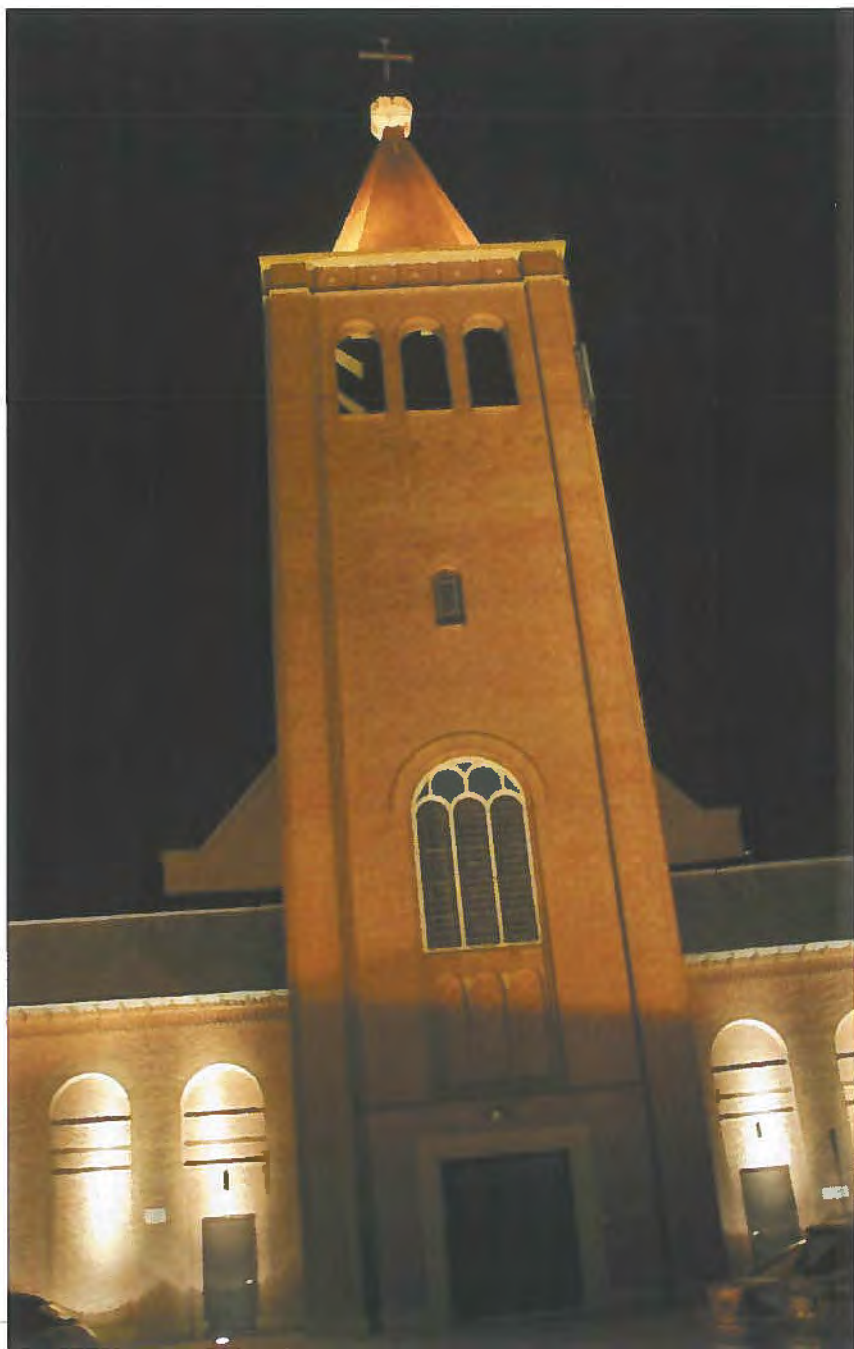
waar we dat willen. Daar waar verlichting noodzakelijk is voor onze veiligheid, moeten we die verlichting toepassen.

Daar staat tegenover dat veel mensen moeite hebben met de 'koepel' van licht die er 's nachts over hun woonplaats hangt. Velen voelen een vorm van heimwee naar delen van onze omgeving die 's nachts nog gewoon natuurlijk donker zijn. Zij vragen zich af waarom dat niet meer kan. Zij verfoeien de nutteloze verlichting.

Actie

Inmiddels leeft dat gevoel zo sterk dat (in Nederland) de Stichting Natuur en Milieu samen met de Provinciale Milieufederaties actie ondernomen hebben. Zij organiseerden vier jaar geleden voor het eerst de 'Nacht van de Nacht'. Die behelst een reeks van activiteiten en vooral veel voorlichting om bij zoveel mogelijk mensen bewustwording op gang te brengen. Zij betogen dat er heel veel onzinnige verlichting is. Bovendien tonen ze aan dat overdadige verlichting zeer storend werkt op het nachtelijke natuurleven. Trekvogels raken er hun oriëntatie door kwijt. Natuurlijke systemen die de bladval en het uitlopen van bomen regelen, raken in de war. Het zal

overduidelijk zijn dat belachelijke vormen van verlichting echt niet meer passen in een tijd dat er sprake is van dreigende energietekorten. Genoemde organisaties bewerken allerlei instanties om ze te bewegen tot daadwerkelijke vermindering van nachtelijk overbodige verlichting. Met mondjesmaat werkt dat. Zo zijn er gemeenten die een deel

Verlichte toren

van hun lantaarnpalen rigourens opgeruimd hebben, daar waar de veiligheid niet in het gedrang kwam. Er zijn bedrijven die een hoop elektriciteit besparen door op de verlaten industrieterreinen hun reclames te doven. De Nederlandse minister van Milieuzaken roept samen met de provinciebesturen de

gemeenten op om te bezien waar het licht uit mag.

En wij?

Zullen we eens rondkijken in ons eigen heem? Zien we sporen van bewustwording nu de acties 'Nacht van de Nacht' en 'Laat het donker zijn' al voor het vierde jaar draaien?

Zien we reacties op de aanbevelingen ter gelegenheid van de actienacht op 25-26 oktober? Niet echt hè. Dat noem ik merkwaardig.

Wat zien we wél?

De eerste acties 'Nacht van de Nacht' zijn goed en wel geboren en prompt worden de dorpskerken in onze regio in het volle licht gezet. Merkwaardig! Gebeurde dat vanwege de historische of architectonische waarde? Nee toch. Al die eerdere jaren was de kleine flakkerende vlam van de godslamp voldoende om de aanwezigheid van ons Heiligste Goed te symboliseren. Waarom moet nu ineens het hele gebouw in het volle licht staan? Waarom kan bij deze en andere verlichte gebouwen de schakelaar niet om na tien of elf uur?

Bij een wandeling door het dorp zie je steeds meer tuinen veranderen. Vele daarvan verstenen en vergrinten. Elke keer verdwijnen daarmee kleine groene plekjes waarin de merel zijn kostje kan scharrelen. Dat is jammer. Maar wie komt er nu toch steeds op het idee om zo'n nieuw tuinontwerp vol lampen te plempen? Ziet u ooit bewoners in de avonduren naar hun verlichte tuin zitten kijken? Welnee, ze zitten er met hun rug naar toe voor hun flatscreen Tv-toestel.

Baarle - of toch een deel ervan - wil zich op de kaart zetten met een 'lumineus' (dat betekent een 'lichtgevend!') idee. Om dag en nacht te laten zien dat we het mooiste dorp van Vlaanderen (willen) zijn, wordt er in ons dorpscentrum een ogenverblindende, schreeuwerige energieverblindende reclamezuil geplaatst. Al zijn er nog zo duidelijke protesten, hij blijft gewoon staan, stroom vreten en kwistig licht rondstrooien. Merkwaardig!

Gloria krijgt een mooi verzorgd nieuw parkeerterrein. Prima! Maar wie bedenkt er toch dat daar 's nachts de bomen van de onderkant verlicht moeten worden. Zolang

er bomen bestaan, worden die van boven beschenen door de zon en die trekt zich 's avonds terug achter de horizon. Nu komen er mensen die denken origineler te zijn dan Moeder Natuur en stoppen een armatuur met een stevige lamp in de grond, waardoor de boom ook in de nachtelijke uren licht krijgt. Van anderen wel te verstaan. Dubbel merkwaardig!

Na enige valse starts ligt er nu een plan klaar voor de inrichting van ons Sint Annaplein. Wat staat er ingetekend? Grondspots! We gaan dus nog maar weer eens meer licht de hemel in sturen op tijden dat de zon braaf ondergegaan is. Deze plannen ontstonden tijdens de reclamecampagne voor de vierde 'Nacht van de Nacht'. Merkwaardig!

Sterren

Misschien zijn er wel mensen die denken dat je met al dat naar de lucht schijnende licht de sterrenhemel beter kunt zien. Dat is niet zo. Mag alstublieft een boel van dat overbodige en onzinnige licht uit? Dan pas kunnen we weer eens naar de sterren kijken en ons verwonderen. Geef de nacht terug aan de nacht daar waar het maar enigszins kan en laat het donker weer donker zijn!

In Memoriam

Helaas hebben wij in de periode van 1 augustus 2008 tot 25 oktober 2008 weer van enkele leden afscheid moeten nemen.

Om er zeker van te zijn dat we geen fouten maken en bijvoorbeeld een overleden lid zouden vergeten te vermelden, doen wij een vriendelijk verzoek aan nabestaanden om een rouwbrief naar ons te sturen. Deze kunt u sturen naar onze secretaris André Moors, Hertogenstraat 14, 5111 AR Baarle-Nassau.

Wij gedenken:

*Julia van Kuijk-Loots,
overleden op 11 augustus 2008,*

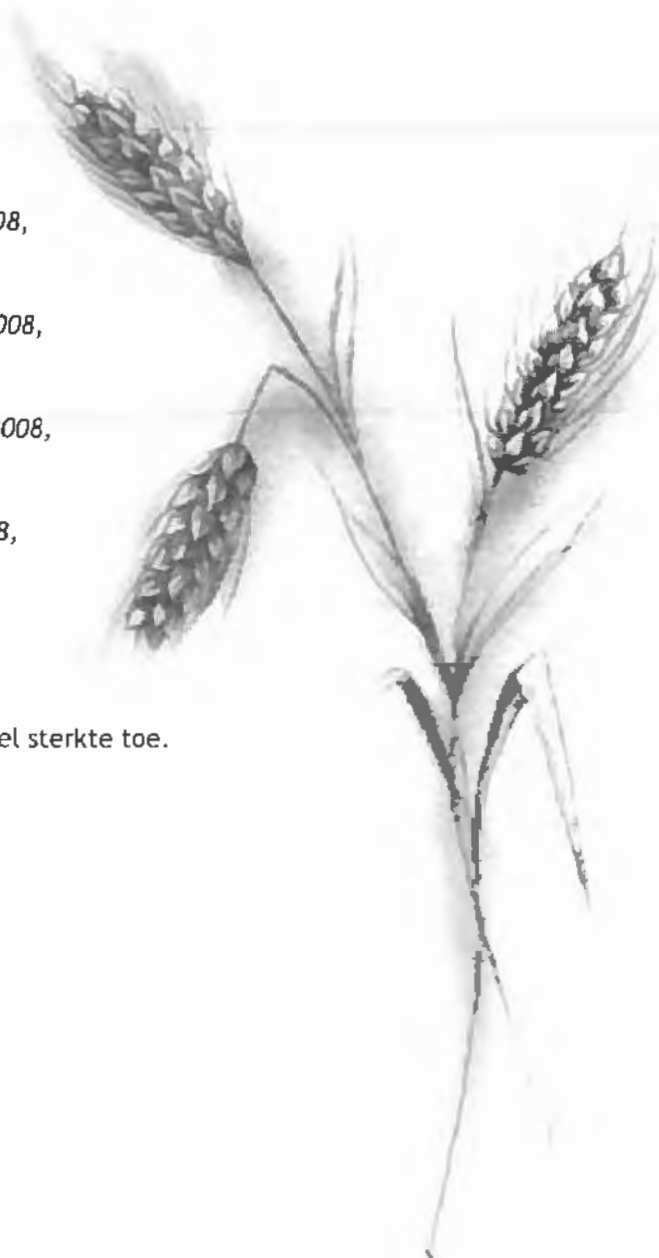
*Miep Harmsen-van Puijenbroek,
overleden op 19 augustus 2008,*

*May Doornbos-Tuijtelaars,
overleden op 15 september 2008,*

*Miet Kooremans,
overleden op 22 oktober 2008,*

Dat zij mogen rusten in vrede.

Wij wensen de nabestaanden heel veel sterkte toe.

Riet Peters-van Tilborg is ons 1000e lid!

André Moors

Kort na het plotse overlijden van Wim, de man van Riet Peters-van Tilborg, stelde haar vriendin Jeanne van Tilburg aan Riet voor om er samen even op uit te gaan. Ze moedigde Riet aan om samen een bezoek te brengen aan het huisje van Stiena van Ginhoven aan de Pastoor de Katerstraat. Uiteindelijk besloot Riet om dat toch maar te doen. En tijdens haar bezoek aan het huisje op 26 september jl., konden we Riet noteren als lid van Amalia.

Wij als bestuur wisten toen al dat Riet het duizendste lid was. We besloten er het zwijgen toe te doen en de naam van het duizendste lid pas bekend te maken tijdens een feestelijke avond waarop het bereiken van deze grandioze mijlpaal gevierd zou worden.

Dat gebeurde op 22 oktober jl. Via de dochters van Riet hadden we geregeld dat zij dan zeker aanwezig zou zijn. Twee van haar dochters waren er bij en natuurlijk ook haar vriendin Jeanne.

Toespraak van voorzitter Ad Jacobs

Na een korte inleiding door ons bestuurslid Jan Willekens - Jan was die avond onze ceremoniemeester - nam voorzitter Ad Jacobs het woord.

Ad: "Bij de verwelkoming van ons negenhonderdste lid mevrouw An van Gerwen-de Leeuw hebben wij heel spontaan gezegd, 'en nu op naar de duizend leden.' Dat het vandaag al zover zou zijn hadden wij als bestuur niet durven dromen. Maar het is echt waar, want tijdens de tweede open dag van het huisje van Stiena hebben wij deze mijlpaal bereikt. Tijdens deze twee open

dagen hebben wij bijna dertig nieuwe leden kunnen inschrijven en dat is een geweldig aantal!

De trein van Amalia blijft verder rijden en er blijven maar nieuwe leden opspringen. Ja, op dit moment telt onze vereniging al weer duizend-negenentwintig leden. Een aantal waar wij

Vooraf nog de vraag: wie is ons 1000^e lid?

bijzonder trots op zijn en nu durf ik wel te zeggen dat wij de grootste vereniging van Baarle zijn.”

Ad vroeg zich daarna hardop af waarom er zoveel mensen lid worden van Amalia. Volgens hem komt dat vooral door de prima sfeer

binnen de vereniging, door het gevarieerd activiteitenprogramma, de informatieve en zeer actuele website en ons kwalitatief hoogwaardige tijdschrift 'Van Wirskaante'. Al deze factoren zorgen er voor dat mensen zich thuis voelen bij Amalia. Dat willen we ook zo houden en dat dragen onze leden ook uit aan vrienden en kennissen. En zo groeit Amalia verder.

“Ons duizendste lid, daar gaat het nu om. Ja, ze is echt aanwezig en ik zal haar dan nu ook graag op het podium verwelkomen als duizendste lid van Amalia.

Mevrouw Riet Peters-van Tilborg, kom naar boven dan kunnen wij je allemaal samen gaan huldigen.

Riet, van harte proficiat met je lidmaatschap van Amalia. Ik heet je namens alle leden van harte welkom bij onze vereniging. Wij zijn er van overtuigd dat jij je draai binnen onze vereniging zult vinden.

Om kennis te maken met onze vereniging bieden we je voor volgend jaar een gratis deelname aan voor de heemreis in juni en de lokale heemdag in augustus. Bovendien

Jan Willekens treedt op als ceremoniemeester

is het lidmaatschap voor volgend jaar ook gratis. Om je verder te verdiepen in de bijzondere historie van Baarle schenken wij je ook graag het schitterende boek 'Ons Baarle', een prachtig boek,” aldus Ad.

En toen klonk vanuit de zaal een luid en welgemeend applaus voor Riet. Met een grote bos bloemen in haar hand werd ze bij het bord met de afbeeldingen van de leden die eerder gehuldigd werden als 100^e, 200^e, 300^e enz., door verschillende fotografen op de gevoelige plaat vastgelegd.

Toespraak van burgemeester Jan Hendrixx

De gemeente Baarle-Nassau was op de feestelijke avond vertegenwoordigd door burgemeester Jan Hendrixx, wethouder Jan Vermeer en de heer Harrie Maayen, hoofd van het cluster Welzijn. Het bestuur stelde hun aanwezigheid zeer op prijs. Helaas was van het gemeentebestuur van Baarle-Hertog niemand aanwezig.

Mede namens zijn collega burgemeester Jan van Leuven, hield burgemeester Jan Hendrixx een bijzonder sympathieke toespraak.

“Degenen onder u die wel eens naar de grafieken van de koersontwikkelingen kijken, weten dat iets wat snel groeit ook weer snel kan afbrokkelen. Maar in uw geval, voorzitter, ben ik daar niet zo bang voor. De basis van uw groei is immers gebaseerd op de kwaliteiten van een heel goede vereniging en op de echte belangstelling voor eigen historie en cultuur. Uw vereniging beschikt over een groot aantal heel enthousiaste, heel gemotiveerde en ook heel deskundige vrijwilligers, die, verspreid over allerlei werkgroepen, zich bezighouden met alles wat ons dierbaar is.

Mijnheer de voorzitter, dames en heren, vandaag viert u een bijzondere mijlpaal. Ik wens u van harte toe dat u met ‘volhoudend vorder ik’ als lijfspreuk, er in zult blijven slagen steeds meer van ons historisch en cultureel erfgoed toegankelijk te maken, te bewaren of nieuw leven in te blazen,” aldus de burgemeester.

Aan het slot van zijn toespraak vroeg de burgemeester nog aandacht voor de rijkdom van een eigen gilde in Baarle. Een gilde zoals dat begin 19^e eeuw

nog bestond, maar wat hij nu mist. “Met meer dan duizend historisch en cultureel betrokken leden en ook een burgemeester die daar nu heel anders over denkt, zou het toch mogelijk moeten zijn om ook Baarle de rijkdom van een eigen gilde te schenken,” aldus burgemeester Hendriks. Daarna bracht ook hij de felicitaties over aan ons duizendste lid, Riet Peters-van Tilburg.

Harrie Boot van Brabants Heem

De laatste spreker was de heer Harrie Boot, lid van het dagelijks bestuur van Brabants Heem. Ook hij sprak zijn waardering uit aan het adres van Heemkundekring Amalia van Solms. “Het bijzonder mooie heemblad ‘Van Wirskaante’, de informatieve website, het heemkundig gezien zeer goede activiteitenprogramma, de actieve bestuurleden en leden van de werkgroepen, dit alles en zij allen zijn er oorzaak van dat Baarle trots kan zijn op Amalia. Van de honderd zestien bij Brabants Heem aangesloten geschied- en heemkringen is Amalia de vierde grootste van Noord-Brabant. Iets om trots op te zijn,” aldus de

heer Boot. Ook hij feliciteerde Riet Peters-van Tilburg namens Brabants Heem. Aan het slot van zijn toespraak had de heer Boot nog een verrassing in petto voor de schrijver van dit artikel (zie elders in deze Van Wirskaante).

Trotse voorzitter Ad Jacobs houdt zijn toespraak

Bloemen voor ons 1000* lid Riet Peters-van Tilborg

Gezellige avond

De avond werd daarna gezellig voortgezet onder het genot van een hapje en een drankje. De catering was in voortreffelijke handen van leden van de bevriende toneelvereniging. Ook vanaf deze plaats, bedankt! Ook dank aan ons lid Wil de Greef die de foto's voor onze vereniging maakte. De aanwezige leden vermaakten zich opperbest. Het leek wel een familiefeest. Voor sommigen was het ook nog eens een soort reünie. Bijvoorbeeld voor oud-inwoner Jan de Rooij, zoon van de vroegere fietsenmaker uit de Desiree Geeraertstraat. Hij was volop aan het buurten met zijn oude bekenden.

Het slotwoord is voor Riet

En hoe beleefde ons duizendste lid de viering van deze mijlpaal?

Riet: "Ik heb de viering en de aandacht ontzettend leuk gevonden. Ik was blij dat twee van mijn dochters er bij waren en ook mijn vriendin Jeanne. Vooral toen voorzitter Ad Jacobs mij op het podium vroeg, had ik toch wel een dubbel gevoel. Op dat moment dacht ik namelijk ook aan mijn man Wim, die nog zo kort geleden, op 13 september is overleden. Ik was niet echt zenuwachtig. Met het boek en de bloemen, was ik echt blij. Het was een gezellige, maar ook een goed verzorgde avond. Ik mocht ook veel felicitaties in ontvangst nemen, ook van het achthonderdste en negenhonderdste lid. Erg leuk was dat. Wat de toekomst betreft, jullie zullen mij gaan zien bij bepaalde activiteiten. Van het heemblad Van Wirskaante heb ik al een paar exemplaren van jullie gekregen. Ik vond het leuk om die te lezen. Ik kijk al weer uit naar de volgende nummers."

Burgemeester Jan Hendrixx heeft veel complimenten voor Amalia

Riet is aangenaam verrast. Het vraagteken is verdwenen

Ook secretaris Harrie
Boot van Brobants
Heem is vol lof

Deze leden hebben er
duidelijk plezier in

Wat hebben ze elkaar
toch veel te vertellen!

*Nel Jacobs-Peeters
en haar zus Maria:
fijn dat jullie er ook
waren!*

*Louis Verschueren en
Jan de Rooij*

*Riet Peters-van Tilborg
in gesprek met haar
vriendin Jeanne van
Tilburg*

Waarover zouden zij
het hebben?

En zij?

Het bleef nog
lang gezellig

Nieuwe leden

André Moors

Onze verniging heeft in de afgelopen jaren een sterke groei gekend. De grafiek bij dit artikel spreekt boekdelen. Vooral de laatste paar maanden liep het storm met mensen die zich aanmeldden als lid van Amalia. In de periode van 1 augustus 2008 tot 25 oktober 2008 kregen wij er liefst 138 nieuwe leden bij. Onder die nieuwe leden is ook mevr. Riet Peters-van Tilborg uit Baarle-Nassau. Zij is ons 1000^e lid! Elders in deze Van Wirskaante besteden wij aandacht aan dit heuglijke feit. Op 25 oktober 2008 telt onze vereniging 1029 leden. Al onze nieuwe leden, zie het overzicht hierna, heten wij van harte welkom.

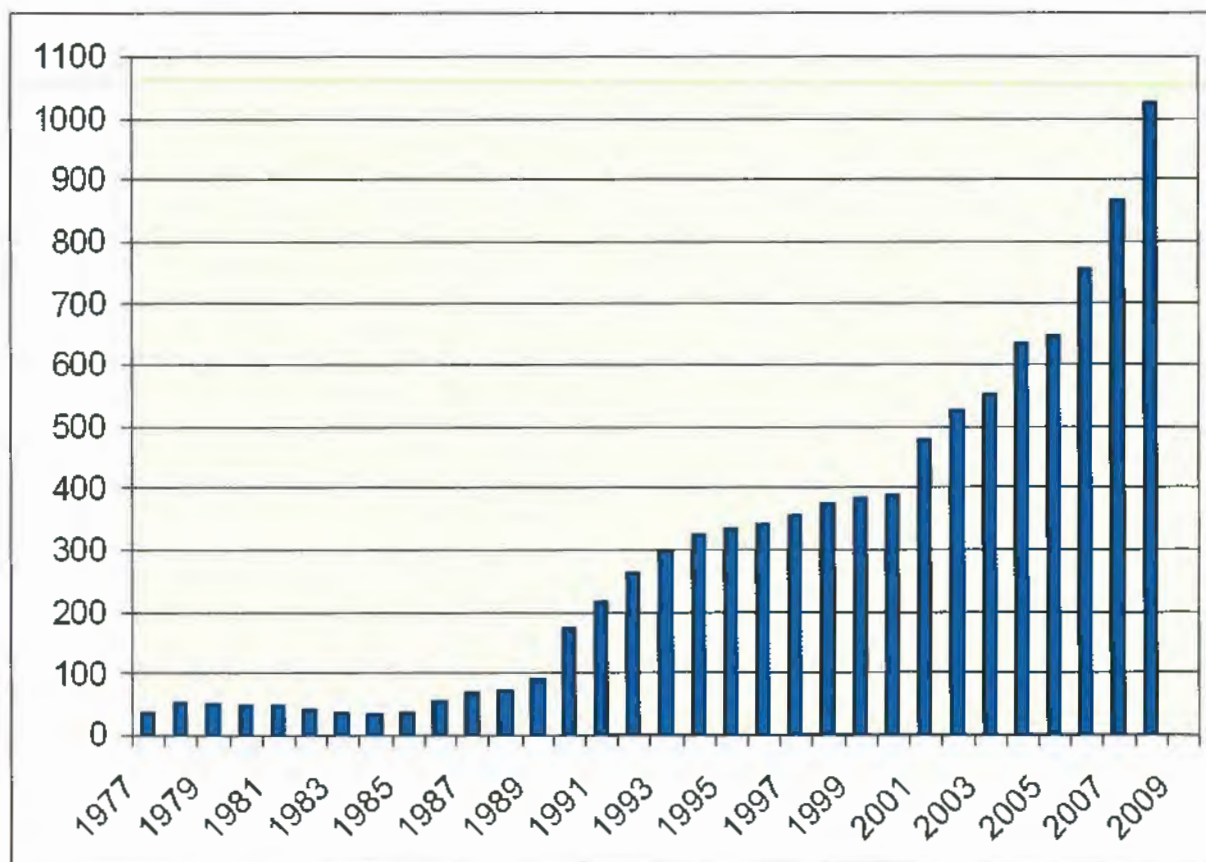
mevr. A. van Gerwen-de Leeuw,
 fam. R. Wouters,
 dhr. J. de Rooij,
 mevr. C. v.d. Flaas,
 fam. R. Keller,
 dhr. J. Pelkmans,
 mevr. L. Vandoninck-Michielsen,
 mevr. R. van Opstal,
 mevr. E. Michielsen,
 mevr. J. Martina,
 fam. T. Jespers,
 fam. W. Gieskens (was pers. lidm.),
 dhr. D. Moors,
 dhr. L. v.d. Werf,
 fam. H. Hamers-de Jong,
 dhr. P. van Haeren,
 fam. G. Zoontjens,
 mevr. M. Merckens,
 fam. C. Nooren,
 fam. M. Vlamings,
 fam. A. van Gils,
 dhr. F. Koks,
 fam. A van Pruysen,
 fam. J. Leemans-Damen,
 fam. B. Adams,
 fam. W. Van Ruiten,
 fam. W. de Bruijn-Goos,
 fam. F. Seeuws,
 dhr. A. Adriaensen,
 fam. A. van Gorp,
 dhr. J. de Swart,
 dhr. J. van Heel,

mevr. A. Bruurs,
 dhr. R. Gulickx,
 Parc De Kievit,
 dhr. A. Krijnen,
 fam. R. Willems,
 dhr. J. de Rooij,
 dhr. J. v.d. Broek,
 fam. P. Jacobs-Tuijtelars,
 dhr. M. van Bavel,
 fam. T. Severijns,
 mevr. J. Martens-Oomen,
 mevr. M. Voeten-Haest,
 fam. F. Govaerts,
 fam. J. Boone,
 fam. F. Mathijssen,
 fam. T. Kronenburg-Bozon,
 dhr. T. Theeuwes,
 mevr. J. Roelen-Meeuwesen,
 mevr. C. Homan,
 fam. G. Cerpentier,
 fam. J. Vermeer,
 fam. A. van Tilburg,
 fam. I. Mathijssen,
 fam. H. van Raak,
 fam. M. Verhoeven,
 fam. B. v.d. Lindeloof,
 fam. W. Moonen en C. Theeuwes,
 mevr. J. Frijters,
 fam. R. Wagenaar,
 dhr. F. Schoenmakers,
 mevr. Y. Aerts-Luyten,
 fam. J. Magielse-Martens,

fam. L. Gladines,
mevr. T. De Geest,
mevr. M. Broeders-v. Beek,
fam. R. van Bree-Broeders,
fam. J. Schoenmakers-De Ceuster,
fam. J. Peeters-Peeters,
mevr. R. Peters- van Tilborg,
fam. H. de Laat-Schoenmakers,
fam. I. Van Haeren,
dhr. L. Dogge,
mevr. J. Lanslots,
fam. C. Martens-Bongenaar,
fam. P. Laurijssen,

fam. P.Timmerman,
dhr. F. Vermeeren,
mevr. C. Michielsen,
dhr. G. Potters,
mevr. R. Boeren-de Bont,
dhr. H. de Rooij,
fam. C. van Roozendaal,
fam. R. Damen,
fam. A. Adriaensen,
fam. F. v.d. Vloet,
fam. B. Antens-Boeren,
mevr. Y. Jansen-Maas,
fam. J. Geerts,
mevr. L. Smeets.

Arme Amalia (62)

Antoon van Tuijl

Door omstandigheden is in ons vorige nummer deze rubriek niet verschenen. Dat is niet erg want de gegevens worden trouw bewaard. Nu zijn we er dus weer met een vermelding van schenkingen die in de voorbije maanden binnenkwamen. In een verborgen hoek van ons Heemhuis vond ik zelfs nog een paar giften die vorig jaar tijdens mijn lange afwezigheid aangereikt werden. Kun je nagaan hoe goed we onze spullen bewaren.

We vermelden de volgende zaken waarmee Amalia verblijd werd.

Een grote verzameling bid-, devotie- en gedenkprentjes - een set schoolspullen - een ets van Cor van der Bok, voorstellende een mooi oud huisje op de Eikelenbosch - een CD van de Baarlympics, waarop alle Baarlese basisschoolkinderen van 2008 staan! - een grote kraaienpoot met een model dat in onze verzameling nog niet voorkwam - een oude verkoopakte betreffende gronden in de Hollandse Bossen - een kopie van een oude akte (1872) betreffende de afkoop van Tiendrecht - een sabel (zonder gevest) - een vaantje van 'Bowlingclub La Gare' - een grote porseleinen isolatiedop van een elektriciteitsleiding - een set priesterkleding - een verzameling archiefmateriaal van de vroegere kapelaan C. Kramer (hij was een echte heemman!) - een karnmolentje - een oud luxe album met antieke devotieprentjes - een spuit en een doosje naalden voor het

vaccineren van kippen - een serie van acht kerkboeken - een winkelstandaard met rollen inpakpapier.

De gulle schenkers waren (in willekeurige volgorde): Lisette en Marcel Gulickx, Herman Boeren, Remco van Tilburg, Mevr. Leuris (via Wim Geerts), Ad Adriaansen, Harrie Pelkmans, Martien van Gool, Tiest Hurks, Gust Haagen, familie Gielen (uit Hulst), Huub Willems (uit Helmond), Ineke van Strijp, familie Willernsen en de gezamenlijke basisscholen van Baarle.

Heel hartelijk dank en tot volgende keer.

André Moors onderscheiden

Antoon van Tuijl

Dat op de viering van een mijlpaal van 1000 leden, zoals die Amalia bereikt heeft, het bestuur van Brabants Heem vertegenwoordigd is, hoeft niemand te verwonderen.

Secretaris H. Boot brengt de felicitaties van de overkoepelende organisatie van Noord-Brabantse heemkundekringen over en kleedt die in met warme gelukwensen. Hij weet te melden dat bij Brabants Heem honderdzestien geschied- en heemkundige kringen zijn aangesloten. In totaal zijn daarin

negenentwintigduizend leden ingeschreven. Hij maakt de eenvoudige rekensom: Baarle neemt daarvan één negenentwintigste deel voor zijn rekening. Dat is een groot compliment waard, vindt hij.

Als ervaren verenigingsman beseft hij terdege dat leden niet zomaar komen aanwaaien. Hij concludeert dan ook dat het bestuur en de verschillende werkgroepen hard werken voor de vereniging en kwaliteit leveren.

Die kwaliteit uit zich naar de buitenwereld vooral door de zeer mooie en perfect bijgehouden website en door het kwalitatief hoog gewaardeerde verenigingsblad 'Van Wirskaante'. Dhr. Boot blijkt goed geïnformeerd. In beide speelt André een wezenlijke rol, betoogt hij. Met name zijn serie 'Aon de praot mee...' verdient en krijgt grote lof. Reden genoeg om André naar het podium uit te nodigen. Die is volkomen maar wel zeer aangenaam verrast wanneer Dhr. Boot hem vertelt dat het Bestuur van Brabants Heem zijn grote inzet voor zijn heemkundig werk weet te waarderen en dat laat blijken door hem het zilveren draagsinsigne van verdienste toe te kennen. Onder luid applaus spelt Dhr. Boot hem het insigne op en overhandigt hem - na voorlezing - de bijbehorende oorkonde.

André, wees er maar gerust van overtuigd dat je medebestuurleden en de hele vereniging oprecht blij zijn met je onderscheiding. Ieder van ons weet dat die ten volle verdient is.

Namens Amalia van harte gelukgewenst.

André kijkt aangenaam verrast naar de oorkonde die hem is overhandigd door de heer Boot van Brabants Heem

Ad Haneveer

- Timmerwerken
  - Rolluiken
  - Zonwering

Wiekenweg 15, 2387 Baarle-Hertog

Telefoon 014 699 176 of 0032 14 699 176

KBC

Bank & Verzekering

KBC Baarle-Hertog

Maatwerk

VOOR

elke cliënt

Mr. J.F.M. Bolscher
Netwerk Notarissen

Generaal Maczeklaan 40
5111 XC Baarle Nassau
T (013) 507 87 45

E notaris@bolscher.knb.nl

www.notarisbolscher.nl

Onbegrensde mogelijkheden

In het grensgebied van Nederland en België ligt Baarle-Nassau. Hier vindt u Koninklijke Drukkerij Em. de Jong: specialist in drukwerk voor de retail. Het familiebedrijf werd opgericht in 1906 en groeide uit tot één van de belangrijkste en meest omvangrijke drukwerkspecialisten van Europa. Van digitaal drukken tot vellenoffset op klein en groot formaat, rotatie-offset: heat-set- en krantenrotatie. Bij Koninklijke Drukkerij Em. de Jong vindt u alles onder één dak. Een succesvolle filosofie, die aansluit op de vraag van alledag. Betrouwbaar, snel en hoge kwaliteit tegen de scherpst mogelijke prijs.

**Koninklijke
Drukkerij Em. de Jong**

Visweg 8
Postbus 8
www.emdejong.nl

5111 HJ Baarle-Nassau
5110 AA Baarle-Nassau
drukkerij@emdejong.nl

088-6655555
Fax 013-5079100
014 - 690324